



# Euroopa kohtusüsteemid

2012. aasta väljaanne (2010. aasta andmed):  
õigusemõistmise tõhusus ja kvaliteet

Ülevaade

Tõhusa õigusemõistmise Euroopa komisjon

cepej





## **Tõhusa õigusemõistmise Euroopa komisjon**

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee on andnud tõhusa õigusemõistmise Euroopa komisjonile (CEPEJ) ülesande pakkuda välja Euroopa Nõukogu liikmesriikidele sobivaid konkreetseid lahendusi, mis aitaksid tulemuslikult ellu rakendada õigusemõistmise korraldusliku küljega (müügijärgse teeninduse normatiiv) seonduvaid Euroopa Nõukogu dokumente. Samuti on CEPEJ ülesandeks tagada, et kohtuid puudutav poliitika arvestaks kohtusüsteemi kasutajate vajadusi, aidata vähendada kohtuasjade kuhjumist Euroopa Inimõiguste Kohtus, pakkudes riikidele enne kohtusse pöördumist tõhusaid lahendusi, ja vältida Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 rikkumisi. CEPEJ on kõikide Euroopa riikide jaoks ainulaadne organ, mis koosneb Euroopa Nõukogu 47 liikmesriigi ekspertidest ning hindab kohtusüsteemide tõhusust ja teeb ettepanekuid praktiliste lahenduste ja meetmete kohta, mis võimaldavad pakkuda inimestele üha tõhusamat teenust.

CEPEJ veebisaidi aadress on [www.coe.int/CEPEJ](http://www.coe.int/CEPEJ)

## Tutvustus

Selle neljanda, kahe aasta tagant toimuva hindamistsükliga tahab CEPEJ anda poliitikakujundajatele ja õigusvaldkonna spetsialistidele praktilise ja põhjaliku vahendi, mis aitab paremini mõista õigusemõistmise toimimist Euroopas ja parandada 800 miljoni europlase huvides selle tõhusust ja kvaliteeti.

Täna tutvustab CEPEJ oma raporti 2012. aasta väljaannet, mis on koostatud 2010. aasta andmete põhjal. CEPEJ võttis raporti vastu 2012. aasta juulis<sup>1</sup>. Raporti muudab ainulaadseks käsitletud teemade ja riikide arv.

Kasutatav metoodika ning Euroopa Nõukogu liikmesriikide suur panus ja toetus võimaldavad igas järgnevas raportis esitada üha üksikasjalikumana analüüsi 46 Euroopa riigi kohtusüsteemidest<sup>2</sup>.

Olemasolevate andmete kvaliteet võimaldab koostada ja analüüsida statistilisi ridasid. Nende ridade eesmärk on hinnata Euroopa kohtusüsteemide arengu ja reformiprotsesside põhitendentse. Andmete põhjal saab CEPEJ pakkuda välja konkreetseid lahendusi, pidades silmas õigusemõistmise kvaliteedi ja tõhususe hindamist ja parandamist Euroopas.

CEPEJ soovib tungivalt, et poliitikakujundajad ja teadlased kasutaksid raportisse kätkeatud unikaalset teavet uuringute koostamiseks ning ülioluliste üleeuroopaliste arutelude ja reformide

---

<sup>1</sup> Raporti aluseks on CEPEJ tööühma koostatud projekt. Tööühma juhtis Jean-Paul JEAN (Prantsusmaa) ning selle liikmed olid Munira DOSSAJI (Ühendkuningriik), Beata Z. GRUSZCZYCSKA (Poola), Ramin GURBANOV (Aserbaidžaan), Adis HODZIC (Bosnia ja Hertsegoviina), John STACEY (Ühendkuningriik, CEPEJ president), Georg STAWA (Austria), Frans van der DOELEN (Holland) ning teadusekspertid Julien LHUILLIER ja Daria SOLENIK.

<sup>2</sup> Hindamisprotsessis osales 46 liikmesriiki 47-st. Raporti jaoks ei saanud andmeid edastada vaid Liechtenstein. Ühendkuningriigi andmed esitatakse Inglismaa ja Walesi, Šotimaa ning Põhja-Iirimaa kohta eraldi, sest Ühendkuningriigis on kolm kohtusüsteemi korraldatud erinevatel alustel ja need toimivad üksteisest sõltumatult.

läbiviimiseks. Nimetatud vajadustele viitavad regulaarselt nii Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kui ka liikmesriikides/piirkondades aset leidvad sündmused.

**Selles dokumendis ei püüta kõnesolevat mahukat raportit sünteesida, vaid tõsta kergesti loetavas vormis esile selle mõned elemendid ja tekitada lugejates huvi raportiga põhjalikumalt tutvuda. Ülevaates on raportist võetud joonistele ja tabelitele lisatud üksnes lühikommentaariid koos viidetega täisraportile, milles on esitatud põhjalikuks analüüsiks ja võrdlemiseks vajalikud metodoloogilised elemendid (vt [www.coe.int/CEPEJ](http://www.coe.int/CEPEJ)).**

Kõik liikmesriikide esitatud andmed on kättesaadavad CEPEJ veebilehel. Riikide vastustes sisalduvad ka kohtusüsteemide kirjeldused ja selgitused, mis aitavad esitatud andmeid märksa paremini mõista.

Niisiis on Euroopa Nõukogu liikmesriikide kohtusüsteemide põhjalik andmebaas kättesaadav nii kodanikele, poliitikutele ja juristidele kui ka teadlastele ja uurijatele.

## **Hoiatus**

CEPEJ on raportis läbivalt juhtinud tähelepanu tekkinud arvukatele metodoloogilistele probleemidele ja tehtud valikutele. Läbimõttlemata analüüsides ja sisutühjade järelduste vältimiseks on soovitatav neid pidevalt silmas pidada. Erinevas geograafilises, majanduslikus ja õigusemõistmises olukorras olevate riikide/piirkondade kvantitatiivsete näitajate võrdlemine on keeruline ülesanne, millesse tuleks suhtuda ettevaatusega. Eri riikide kohtusüsteeme võrreldes on iseäranis oluline pöörata tähelepanu riikide erisustele (jõukuse tase, erinev kohtusüsteemi struktuur, andmete kogumine), mis selgitavad esinevaid lahknevusi. Suurt tähelepanu pöörati terminoloogiale ning mõistete määratlustele ja kasutusele, mille kohta andsid selgitusi riikides/piirkondades andmete kogumist koordineerivad korrespondendid. Üksnes raporti põhjalik uurimine ja andmete hoolikas võrdlemine võimaldab teha analüüse ja järeldusi.

Arvnäitajaid ei saa lihtsalt passiivselt teadmiseks võtta, vaid neid tuleb tõlgendada metodoloogilisi märkusi ja tähelepanekuid arvesse võttes.

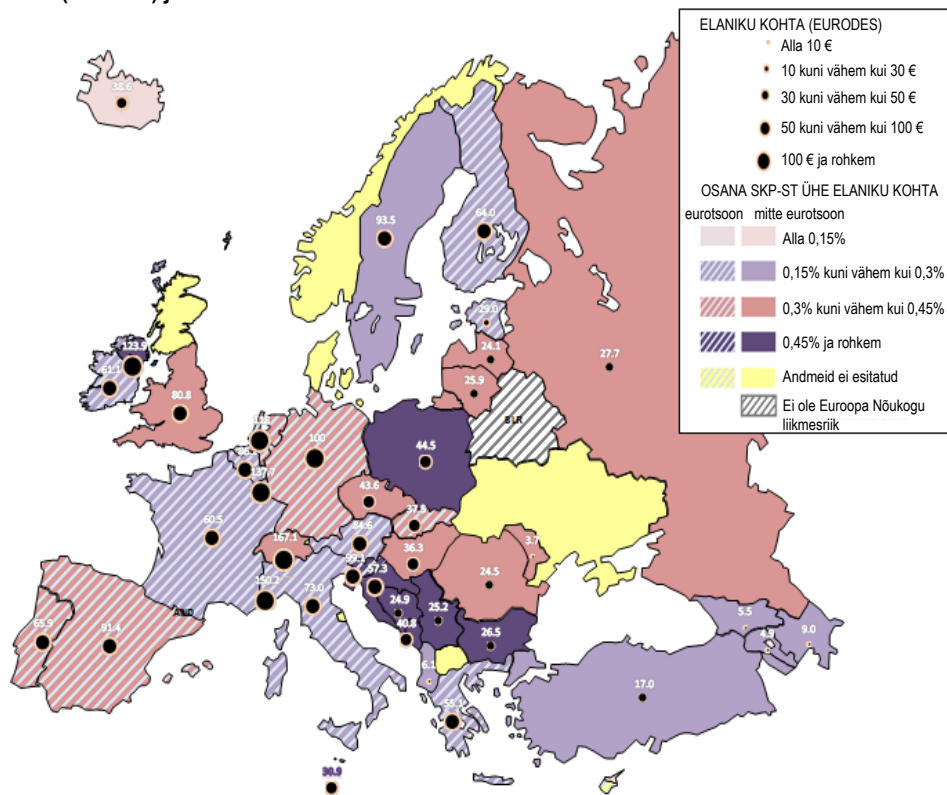
Võrdlemine ei tähenda pingeritta seadmist. Samas annab raport selle põhjalikule lugejale hulga andmeid ja metodoloogilisi elemente, mille pinnalt süvitsi uurida vajalike riikide/piirkondade kogumeid. Nii saab uurida eri kogumeid kohtusüsteemi iseloomustavate joonte alusel (nt tsiviilõiguse ja tavaõiguse riigid; üleminekuriigid või juurdunud õigusemõistmise traditsioonidega riigid), geograafiliste kriteeriumide alusel (pindala, rahvaarv) või majanduslike kriteeriumide alusel (nt eurotsoonis või väljaspool seda asuvad riigid). Ka riikide/piirkondade suurus on eristav element. Nii ei saa Euroopa Nõukogu kõige väiksemaid liikmesriike (**Andorra** ja **Monaco**) teistega võrrelda mõõtkavas „100 000 elaniku kohta”. Sellistel puhkudel pakutakse välja muid võrdlusi, nt kasutatakse niisuguseid näitajaid nagu SKP või aasta keskmine brutopalk ühe elaniku kohta.

## 1. Riiklikud kulutused kohtutele, prokuratuurile ja õigusabile

Eri riikides rahastatakse kohtuid, prokuratuuri ja riigi õigusabi kas ühiselt või eraldi. Kui hindamisel vähegi võimalikuks osutus, püüti neid kolme elementi üksteisest eristada, et saaks võrrelda prokuratuurile ja õigusemõistmisega seotud tegevusele (vaatamata erinevustele süsteemide ülesehituses) ning õigusabi kättesaadavusele eraldatud vahendeid. See teave annab niisiis üldise ülevaate enamiku Euroopa Nõukogu liikmesriikide vastavatest eelarvetest.

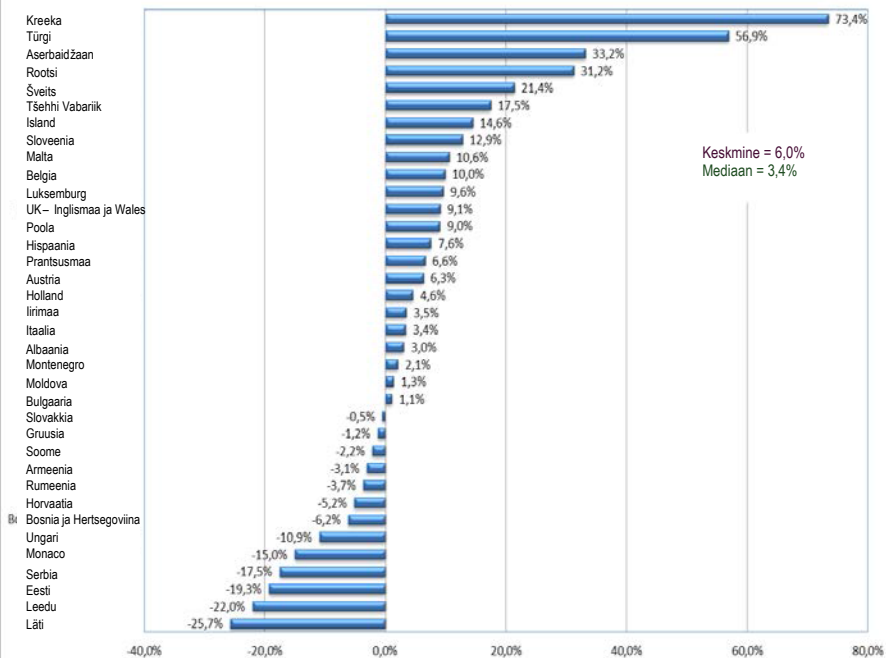
Kõige rikkamate riikide/piirkondade andmete puhul tuleb taas kord rõhutada vastava riigi jõukuse taset; vastasel juhul võidakse nende suure SKP tõttu valesti tõlgendada, et nad eraldavad oma kohtusüsteemile väikese osa eelarvest. Seda tuleb arvestada näiteks **Norra**, **Luksemburgi**, **Soome**, **Prantsusmaa**, **Rootsi**, **Monaco** ja teataval määral **Austria** ning **Belgia** puhul. Seda asjaolu tuleb arvestada, et vaadelda omavahel võrreldavaid riike (nt saab võrrelda riike, millel on samaväärne SKP elaniku kohta, joonis 2.36).

Joonis 2.33. Kohtutele, prokuratuurile ja õigusbabile 2010. aastal eraldatud eelarve ühe elaniku kohta (eurodes) ja osana SKP-st ühe elaniku kohta



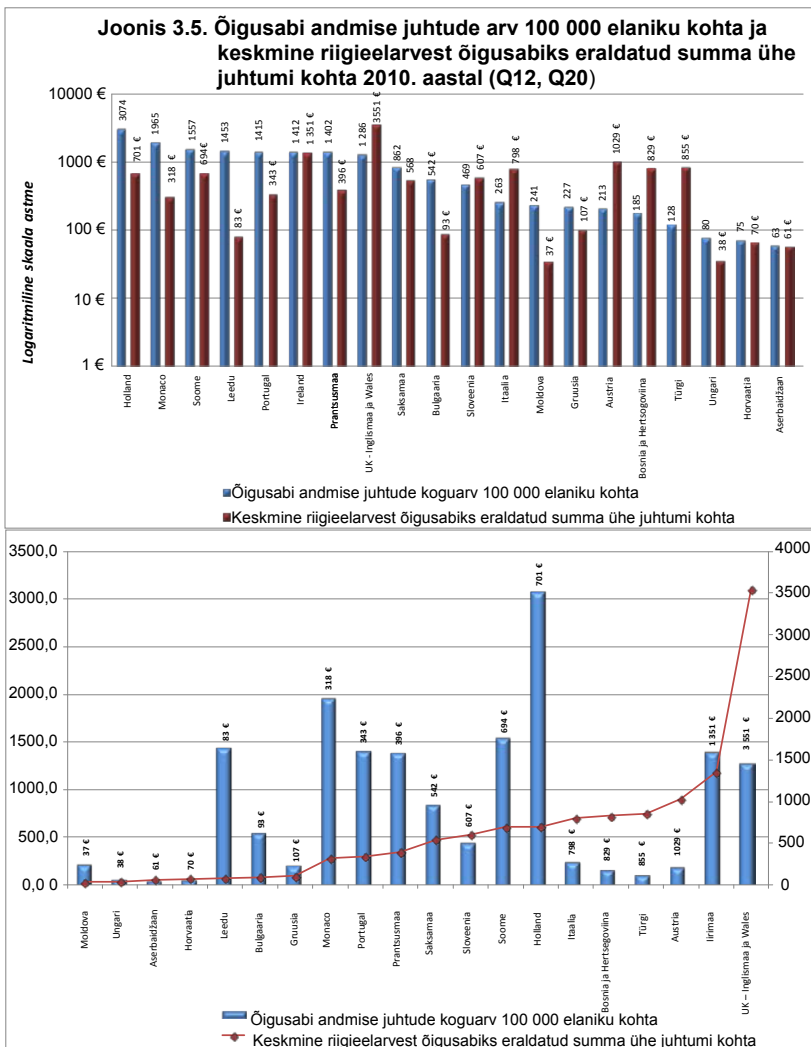


**Joonis 2.34. Kõikidele kohtutele, õigusabile ja prokuratuurile eraldatud kogu kinnitatud riigieelarve osa keskmine muutus aastas (%) ajavahemikus 2008–2010 (Q6, Q12, Q13)**



Võimalik on mõõta muutusi 2008. ja 2010. aasta eelarvetes, mis kokku moodustavad 36 riigi/piirkonna kohtute, prokuratuuri ja õigusabi eelarve. 23 riiki on oma eelarvet suurendanud ja 13 riiki on seda vähendanud. Euroopas on märgata keskmiselt 6%-list kasvu kohtusüsteemile eraldatava riigieelarve osas. Ometi tuleb see kasv panna vahetuskursside erinevuste arvele, mis kunstlikult tõstavad mõningate andmete väärtusi, mis on saadud eurotsoonist väljajäävatest riikidest (nt **Aserbaidžaan, Island, Poola, Tšehhi Vabariik, Rootsi, Šveits**). Lisaks eespool nimetatud tehnilistele selgitustele on näha finants- ja majanduskriisi mõjusid mõnedes riikides, kus kohtusüsteemi eelarveid on vähendatud (**Bosnia ja Hertsegoviina, Bulgaaria, Soome, Ungari, Läti** (peamiselt palkade alandamine), **Leedu**). **Kreeka** olukorda tuleb käsitleda eraldi, kuna kriisi tõttu ei täidetud siin toodud eelarveid sellisel kujul. Samuti on märgata kriisi kaudseid mõjusid kohtuasjade arvule ning sellest tulenevalt ka eelarvetele: halvenev majandusolukord mõjutas ühinguõiguse, pankroti- ja tööõiguse kohtuvaidlusi. Kuid enamik riike on jätkuvalt suurendanud oma kohtusüsteemi eelarvet, kuigi vastav kasv on tunduvalt väiksem kui eelmistel vaadeldavatel perioodidel. Mõned riigid, mis olid oma kohtusüsteemis alustanud suurte reformidega, mida mitmel juhul finantseeriti rahvusvahelistest fondidest, liiguvad nüüd edasi mõõdukal kiirusel (**Montenegro, Moldova Vabariik, Bulgaaria**). Seevastu teised riigid on oma kohtusüsteemi eelarve kasvus säilitanud saavutatud rütmi (üle 10% kahe aasta jooksul) (**Aserbaidžaan, Tšehhi Vabariik, Sloveenia, Malta**) ning mõned riigid on isegi suurendanud jõupingutusi oma kohtusüsteemile (**Türgi, Šveits**). Muud riigid on ilmselgelt muutnud suunda ja asunud eelarvet kasvatama (**Rootsi, Island**). Konkreetseid jõupingutusi kohtusüsteemi eelarve suurendamiseks on näha ka **Belgias, Luksemburgis, Poolas ja Austrias**. Ülejäänud riigid jätkavad sama kasvutrendi, kuid aeglasemas tempos (**Hispaania, Prantsusmaa, Holland, Itaalia**).

## 2. Õigusabi kättesaadavus

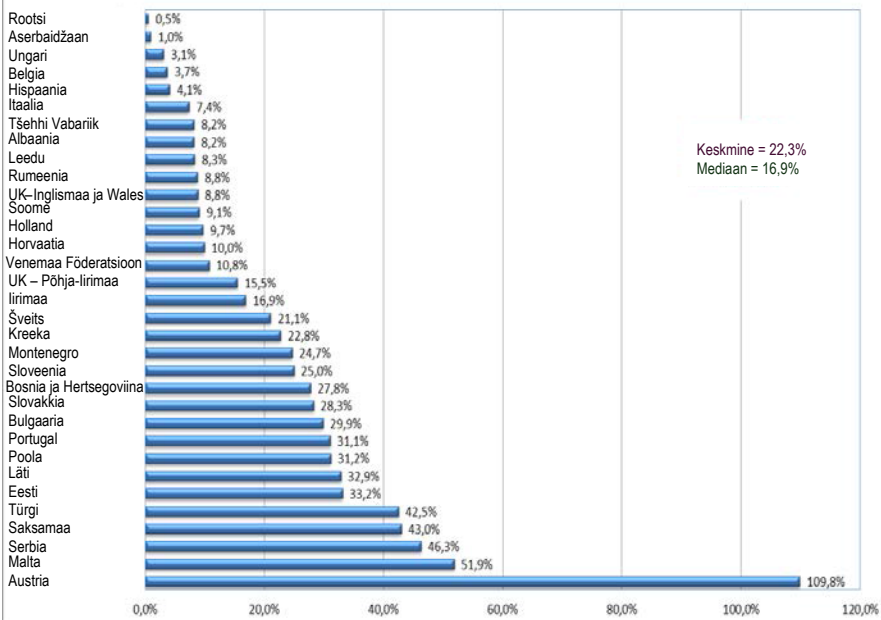


Ajavahemikul 2008–2010 kasvasid globaalse õigusabi eelarved Euroopas keskmiselt 18% võrra, kuid see ei näita olulisi lahknevusi riikide/piirkondade gruppide vahel:

- **Inglismaa ja Wales Ühendkuningriigis** eraldavad keskmiselt 3551 € kohtuasja kohta
- teised riigid eraldavad märkimisväärse summa ka õigusabile (üle 1000 € kohtuasja kohta): **Iirimaa, Austria**
- riikide grupist, mis eraldavad 500 € kuni 1000 € kohtuasja kohta võib välja tuua **Saksamaa, Sloveenia, Soome, Hollandi, Itaalia, Bosnia ja Hertsegoviina ning Türgi**
- mitmed riigid kulutavad 300 € kuni 500 € kohtuasja kohta: **Monaco, Portugal, Prantsusmaa**
- osa riikidest kulutab pisut rohkem (**Gruusia**) või vähem (**Moldova Vabariik, Ungari, Aserbaidžaan, Horvaatia, Leedu, Bulgaaria**) kui 100 € kohtuasja kohta, kuid nendes riikides, kus õigusabisüsteem on alles üsna noor, on areng positiivne.

Lisaks saab kohtuasja kohta eraldatud summasid täielikult analüüsida üksnes arvestades asjaomaste kohtuasjade arvu, mis võimaldab paremini esile tuua riikide poliitilisi valikuid seoses õigusabiga. Arbitraaž on võimalik koguse (asjaomaste kohtuasjade arv) ja kvaliteedi (kohtuasja kohta eraldatud summa) vahel. Mõnedes riikides on vähesel määral asjaomaseid kohtuasju, mille korral antakse õigusabi, kuigi ühe kohtuasja kohta eraldatakse suuri summasid (**Austria, Türgi, Bosnia ja Hertsegoviina, Itaalia, Sloveenia**), kusjuures teised riigid on vastupidiselt valinud ühe kohtuasja kohta eraldatava summa piiramise, kuid on laiendanud õigusabi saamise tingimusi (nt **Prantsusmaa, Portugal, Monaco, Leedu**). Mõned riigid on jällegi helled nii ühe kohtuasja kohta eraldatava summa kui ka kohtuasjade arvu poolest, mille puhul õigusabi antakse (**Inglismaa ja Wales Ühendkuningriigis, Iirimaa, Holland ja Soome**).

**Joonis 3.15. Kohtulõivude (või maksude) osakaal kohtutele, õigusabile ja prokuratuurile eraldatud eelarves 2010. aastal (Q6, Q9, Q12, Q13)**



Enamikus Euroopa riikides/piirkondades, ja nende arv üha kasvab, moodustavad kohtulõivud ja maksud märkimisväärse finantsressursi, võimaldades mõnedel katta suure osa kohtu tegevuskuludest või isegi teenida kasumit (**Austria**). See süsteem on riikliku poliitika praegune tugev tendents, mille eesmärgiks on avalike teenuste kulude osaline tasakaalustamine nende teenuste kasutaja ja maksumaksja vahel. Samas eeldatakse, et sellega kaasneb tõhus õigusabisüsteem, mis võimaldab kohtusse pöörduda menetlusosalistel, kellel selleks muidu vahendid puuduvad. Kuid selles osas on oluline eristada ühelt poolt informatsiooni hankimise ning kinnistusraamatasse, äri- või muudesse registritesse kannete tegemise tasusid ja teiselt poolt kohtumenetlusega kaasnevaid kulusid. Kohtulõivude tasumine on Euroopas tänapäeval laialt levinud.

### **3. Kohtuteenuse kasutajad (õigused ja üldsuse usaldus)**

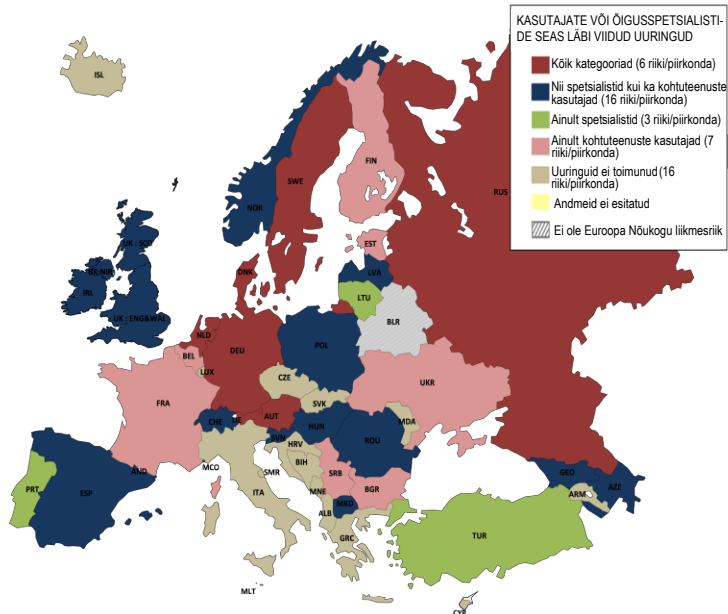
Üha enamates Euroopa riikides on märgata tendentsi, et kodanikud ja õigusspetsialistid hangivad teavet asjakohaste seaduste, kohtute tegevuse ja kohtumenetluste kohta hõlpsasti ja tasuta interneti kaudu. Ainult mõnes riigis on loodud erisüsteem kohtuteenuse kasutajate teavitamiseks kohtumenetluse ajalistest piiridest (s.t kohtumenetluse eeldatavast kestusest) või nende tõhususest. Kuriteoohvritele konkreetse informatsiooni jagamine tundub olevat üldlevinud, kuna seda tehakse 43 riigis/piirkonnas.

Haavatavate isikugruppide seast on vägistamisohvrid, lapsed ja alaealised õigusrikkujad kohtumenetluste konkreetsete sätete abil kõige paremini kaitstud. Nende kaitseks on enamasti ette nähtud süsteem teabe ja toetuse saamiseks ning kindel kohtuistungite kord. 39 riigis/piirkonnas on prokuröridel kohustus kuriteoohvritega tegeleda. Enamikus riikides on nüüd kehtestatud ka kuriteoohvritele hüvitise maksmise kord.

Kohtute toimimisvigadega tegelemiseks on kohtuskäijate jaoks kehtestatud hüvitiste maksmise kord. 32 riigis/piirkonnas on ette nähtud hüvitised ülemäära pika menetlusaja korral ning 24 riigis/piirkonnas makstakse hüvitist kohtuotsuse tähtaegse täitmata jätmise korral. Peaaegu kõigis riikides on ette nähtud hüvitised õigusvastase vahistamise ja süüdimõistmise korral.

Kuna üha enam pööratakse tähelepanu kohtuteenuste kasutajate vajadustele ja ootustele, juurutatakse ja kasutatakse Euroopas järjest rohkem uuringuid, millega hinnata kohtuteenuste kasutajate rahulolu ja usaldust kohtute vastu. Mitmes Euroopa riigis on tavaliseks käitumispraktikaks viia regulaarselt läbi uuringuid riiklikul või kohtutasandil. CEPEJ esitatud näidisuuring ja meetodiline juhend peaksid tulevikus hõlbustama uuringute läbiviimist kohtuteenuse kasutajate seas, mille eesmärk on parandada õigusemõistmise kvaliteeti ([www.coe.int/cepej](http://www.coe.int/cepej)).

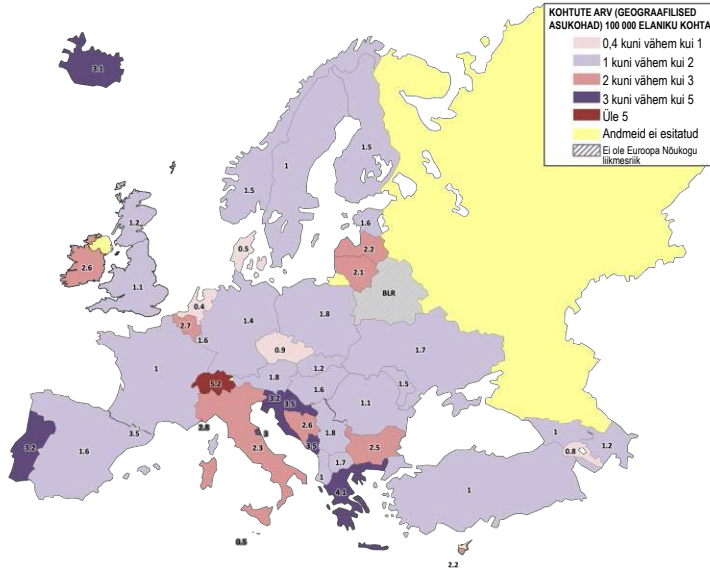
**Joonis 4.11 Kohtuteenuse kasutajate või õigusspetsialistide seas läbi viidud uuringud eesmärgiga hinnata üldsuse usaldust ja/või rahulolu**





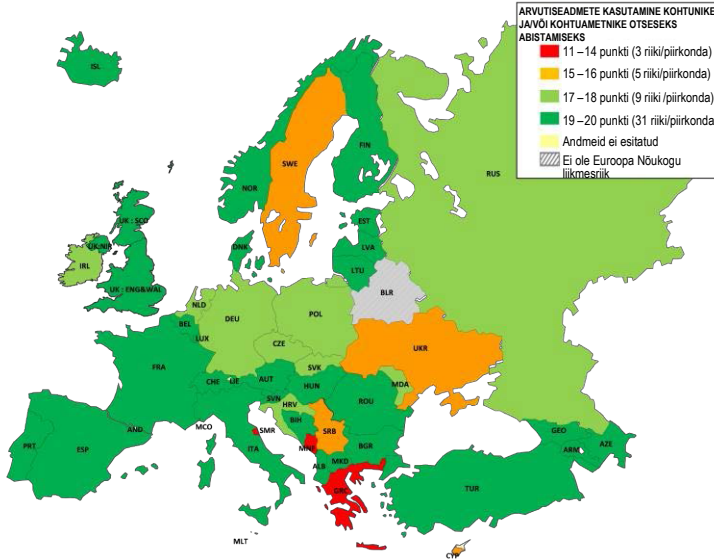
## 4. Kohtud

Joonis 5.5 Kõigi kohtute (geograafiliste asukohtade) arv 100 000 elaniku kohta 2010. aastal



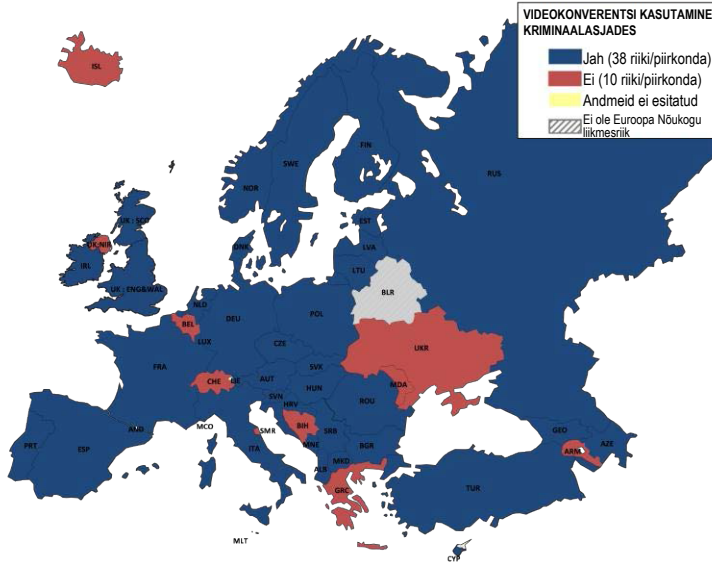
Arvestades esimese astme kohtute arvu muutusi Euroopas, ei ole kohtute kaardi ülesehituse kohta võimalik kindlaid järeldusi teha. Enamikus riikides ei ole kohtusüsteemi korraldus aastatel 2006–2010 muutunud. Riikide puhul, kes muudavad oma kohtute kaarti, on märgata kahte erinevat tendentsi. Mõnedes riikides vähendatakse kohtute arvu, peamiselt eelarvelistel põhjustel, soovides saavutada mastaabisäästu ja spetsialiseerumise kaudu suurem tõhusus (**Horvaatia, Soome, Gruusia, Serbia, Iirimaa, Rootsi, Prantsusmaa, Belgia, Taani, Holland**). Seevastu teistes riikides tõstetakse suurte kohtusüsteemi reformide raames kohtute arvu sageli (**Armeenia, UK (Šotimaa), Slovakkia, Bulgaaria, Läti, Island, Hispaania, Kreeka, UK (Inglismaa ja Wales), Bosnia ja Hertsegoviina**).

**Joonis 5.13. Arvutiseadmete kasutamine kohtunike ja/või kohtuametnike otseseks abistamiseks**



Positiivset arengut võib kohtutes täheldada seoses info- ja kommunikatsioonitehnoloogiaga (IKT), isegi kui kvantitatiivsetest andmetest ei ole tulemused alati näha. E-õiguse ja elektroonilise kohtumenetluse arendamine on ilmne tendents Euroopas. Paljud riigid märkisid, et on hiljuti ellu viinud või on ellu viimas reforme sellistes valdkondades nagu elektroonilised registrid, kohtuotsuste andmebaasid, elektroonilised kohtutoimikud, digiallkiri ja elektroonilised kohtuasjade haldamise süsteemid. Reformide tulemused on selgelt näha kohtunike ja kohtuametnike otseseks abistamiseks kasutatavate arvutiseadmete ning kohtute ja menetlusosaliste vahelise suhtluse täiustumises. Mitmed riigid on välja töötanud ja sisse viinud IKT-süsteemid, et hõlbustada lihtmenetlusi, nt maksekäsu kiirmenetlusi ja väikeste nõuetega menetlusi.

## Joonis 5.16. Videokonverentsi kasutamine kriminaalasjades



Euroopa kohtusüsteemides kasutatakse üha enam videokonverentside võimalust, et kiirendada menetlust ja vähendada kulusid mittekriminaalasjades. Samuti aitavad videokonverentsid küsitleda menetlusosalisi, eksperte ja tunnistajaid ning lahendada kriminaalasjades turvalisus- või privaatsusküsimusi, tagades, et ohvritel ja tunnistajatel oleks võimalik kohtuistungitel ohutult osaleda ning vahi all viibivaid süüdistatavaid oleks võimalik küsitleda ohutust asupaigast. Kriminaalasjades kasutavad videokonverentsi peaaegu 80% kõikidest riikidest. Videokonverentsi tehnoloogia pakub kohtunikele ja süüdistajatele võimaluse küsitleda lähimasse videokonverentsi süsteemiga varustatud kohtusse kutsutud isikuid (**Austria**) või vahi all peetavaid süüdistatavaid/süüdimõistetuid spetsiaalse varustusega ruumidest (**UK (Inglismaa ja Wales)**) või kinnipidamisasutustes (**Prantsusmaa, Itaalia, Holland**). Lapsohvreid ja vägivaldsete kuritegude tunnistajaid küsitletakse järjest rohkem spetsiaalse varustusega ülekuulamisruumides (**Aserbaidžaan, Saksamaa**). Tsiiviil- ja ühinguõiguse asjades ei ole videokonverentsid nii levinud – neid kasutatakse veidi rohkemates kui pooltes riikides.

## 5. Vaidluste alternatiivne lahendamine

Vaidluste lahendamise alternatiivsete viiside arendamine võib samuti hõlbustada õiguskaitse kättesaadavust. Õigusemõistmises rakendatuna aitab see piirata vajadust viia asi kohtusse ning samuti hõlbustab see muude spetsialistide kui kohtunike kaasamist.

**Tabel 6.4. Kohtulik vahendamine tsiviil- ja kaubandusajades 2010. aastal**

Kohtu nõutud vahendusmenetlus - 22 riiki/piirkonda -	Eravahendaja - 26 riiki/piirkonda -	Avaliku võimu kandja - 9 riiki/piirkonda -	Kohtunik - 13 riiki/piirkonda -	Prokurör - 1 riik/piirkond -
Belgia	Albaania	Bosnia ja Hertsegoviina	Albaania	Horvaatia
Horvaatia	Belgia	Soome	Horvaatia	
Taani	Bosnia ja Hertsegoviina	Saksamaa	Taani	
Soome	Bulgaaria	Ungari	Soome	
Saksamaa	Horvaatia	Malta	Saksamaa	
Kreeka	Eesti	Montenegro	Island	
Ungari	Soome	Portugal	Itaalia	
Iirimaa	Prantsusmaa	Serbia	Leedu	
Leedu	Saksamaa	Hispaania	Monaco	
Malta	Ungari		Norra	
Monaco	Iirimaa		Venemaa Föderatsioon	
Holland	Itaalia		Serbia	
Rumeenia	Leedu		Rootsi	
Venemaa Föderatsioon	Luksemburg			
Serbia	Holland			
Sloveenia	Norra			
Hispaania	Poola			
Rootsi	Rumeenia			
Šveits	Venemaa Föderatsioon			
Türgi	Serbia			
UK – Inglismaa ja Wales	Slovakkia			
UK – Põhja-Iirimaa	Sloveenia			
	Rootsi			
	Endine Jugoslaavia			
	Makedoonia Vabariik			
	UK – Inglismaa ja Wales			
	UK – Põhja-Iirimaa			

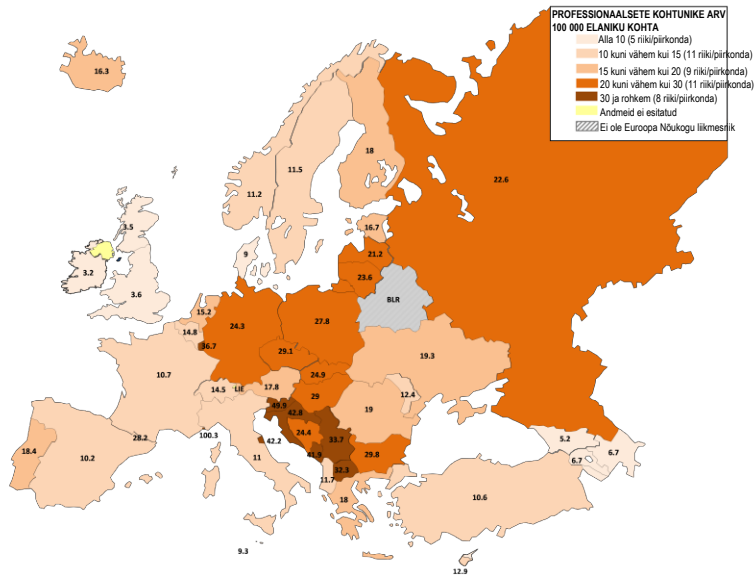
Vahendamine (*mediation*, kohtu soovitatud, kiidetud) on Euroopas arenev valdkond: üha enam riike/piirkondi kasutab vahendamist ja akrediteeritud vahendajate arv kasvab. Vahendamist kasutatakse paljudes riikides/piirkondades edukalt eelkõige perekonnaõiguse valdkonnas (lahutusjuhtumid), kaubandusvaidlustes ja kriminaalõiguse valdkonnas (ohvritele hüvitiste maksmine). Üha enam

riike/piirkondi võimaldab vahendusmenetluse algatamiseks õigusabi. Samas tuleb märkida, et mõnedes riikides/piirkondades kasutatakse laialdaselt teisi vaidluste lahendamise alternatiivseid viise, näiteks arbitraaži ja lepitamist.

## **6. Kohtunikud**

Selleks, et paremini arvesse võtta sõnaga „kohtunik” seonduvaid staatuslikke ja ülesannete erinevusi, on CEPEJ määratlenud kolm kohtunike kategooriat. Hindamiskava seletuskirjas kirjeldatakse *professionaalseid kohtunikke* kui kohtunikke, „kes on saanud kohtuniku väljaõppe ja kellele makstakse kohtuniku palka”. Eristatakse *professionaalseid kohtunikke*, kes töötavad kohtus aeg-ajalt (ja kellele makstakse kohtuniku palka). *Mitteprofessionaalsed kohtunikud* (vabatahtlikud, kellele hüvitatakse nende kulutused) töötavad kohtus alaliselt. Andmed käsitlevad professionaalsete kohtunike arvu täistööajale taandatult (TTT).

## Joonis 7.2. Kohtutes töötavate professionaalsete kohtunike arv (TTT) 100 000 elaniku kohta aastal 2010

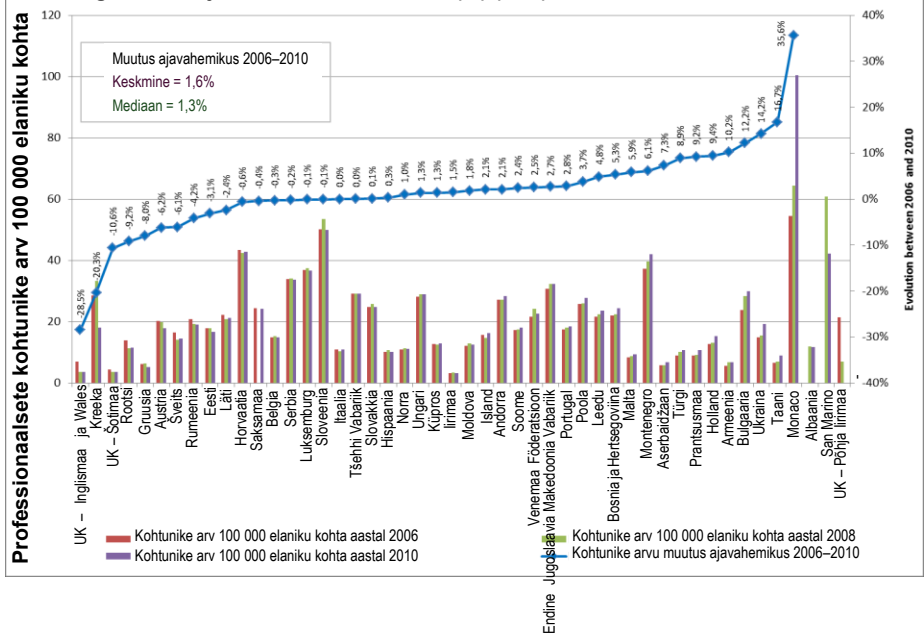


Üldiselt on Kesk- ja Ida-Euroopa riikide kohtusüsteemides ühe elaniku kohta rohkem kohtunikke kui Lääne-Euroopa riikides. Enamikus Euroopa riikides/piirkondades oli kohtutöötajate arv aastatel 2006–2010 stabiilne, kuigi struktuuri- või organisatsiooniliste reformide tulemusena on mõnes riigis/piirkonnas (**Rootsi**, **Šveits**, **Ühendkuningriik (Šotimaa)**) vähenenud alaliste professionaalsete kohtunike arv ja mõnes kasutatakse *ad hoc*-kohtunikke. Samas jätkuvad mõnes üleminekuriigis reformid, mille raames lisatakse kohtusüsteemi inimressursi (**Aserbaidžaan**, **Bosnia ja Hertsegoviina**, **Armeenia**, **endine Jugoslaavia** **Makedoonia** **Vabariik**).

Kohtunikkonna koosseis (professionaalsed kohtunikud, *ad hoc*-kohtunikud ja kohtukaasistujad) on eri liiki kohtusüsteemide lõikes väga erinev. Mõnes süsteemis tegutsevad ainult professionaalsed kohtunikud, s.t kohtukaasistujaid kasutatakse väga harva, samas kui

teistes süsteemides (Põhja-Euroopas) on kohtukaasistujatel oluline roll. Riikides, kus kõrvuti kasutatakse professionaalseid kohtunikke ja kohtukaasistujad, on täheldatud professionaalsete kohtunike suuremat osakaalu. Vandekohtunike kasutamise poolest jaguneb Euroopa kaheks. Üsna selge joone saab tõmmata sellist süsteemi (peamiselt kõige raskemate kuritegude korral) kasutava Lääne-Euroopa (millele lisanduvad **Aserbaidžaan** ja Venemaa Föderatsioon) ning Kesk- ja Ida-Euroopa vahele, kus seda süsteemi ei ole.

**Joonis 7.3. Professionaalsete kohtunike arv 100 000 elaniku kohta aastatel 2006, 2008 ja 2010 ning muutus ajavahemikus 2006–2010 (%) (Q46)**



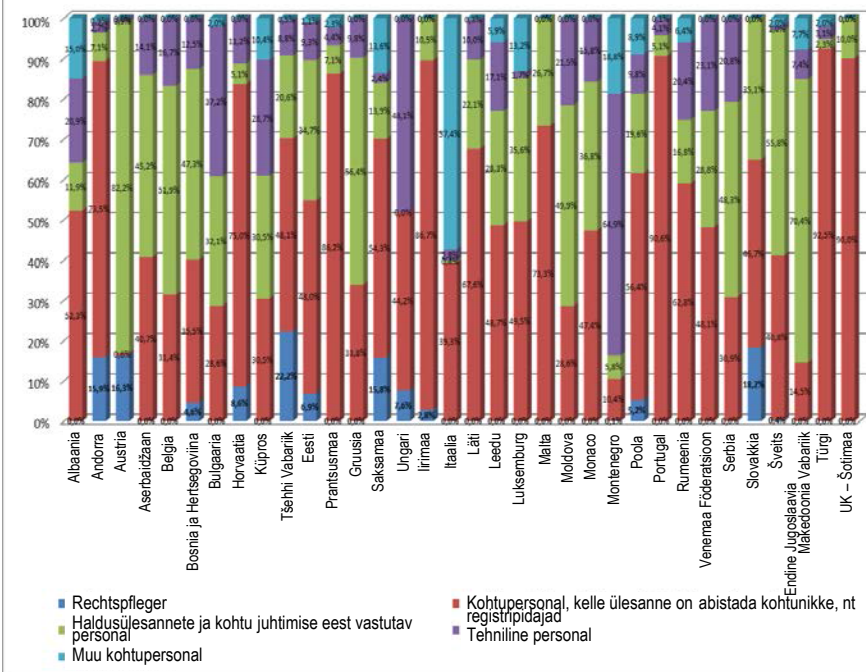
Kui vaadata seda tendentsi alates aastast 2006, siis saab öelda, et Euroopas on professionaalsete kohtunike arv 100 000 elaniku kohta kasvanud keskmiselt 1,6% võrra ja samal ajal on tuntav, et kohtuteenistujate arv enamikus Euroopa riikides/piirkondades on saavutamas suhtelist stabiilsust. 16 riigis/piirkonnas 48-st, peamiselt Lääne-Euroopas, on professionaalsete kohtunike arv 100 000 elaniku kohta langenud. Aastatel 2008–2010 ametis olnud kohtunike koguarvu analüüs põhjendab seda tendentsi peamiselt demograafiliste mõjutustega: asjassepuutuvad riigid on väikeriigid, kus üldine rahvaarv on märkimisväärselt kasvanud, mis selgitab nimetatud protsenti. Tegelikult vähenes nendes riikides, kus professionaalsete kohtunike arv elaniku kohta langeb (absoluutnäitaja), kohtunike arv 2010. aastal märgatavalt üksnes **Kreekas**. Struktuurireformid võivad põhjustada ametikohtade vähenemist – mõned riigid/piirkonnad on valinud abikohtunike või mitteprofessionaalsete kohtunike arvu tõstmise ja kohtuniku ülesannete suurendamise. Seevastu jätkavad mõned üleminekuriigid reformide elluviimist, lisades kohtusüsteemi inimressurssi (**Aserbaidžaan, Bosnia ja Hertsegoviina, Montenegro, endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik ja Ukraina**). Kohtunike arvu suurendamise põhjuseks võib olla ka hiljutine Euroopa Liiduga liitumine või selle taotlemine (**Bulgaaria, Türgi**). Professionaalsete kohtunike arvu on märkimisväärselt tõstnud ka **Taani, Holland ja Poola**. Mõningad tõusud ja langused on põhjendatavad ka lihtsalt vabade kohtuniku ametikohtade täitmisega (**Venemaa Föderatsioon või Leedu**).



## 7. Kohtupersonal

Eristatakse nelja personalirühma (töötajad, kes ei ole kohtunikud). Kohtupersonali spetsiifilise rühma moodustavad Saksa süsteemist tulenevad kohtunikuabid (*Rechtspfleger*, kohtu vanemametnikud). Teise rühma kuulub kohtupersonal, kelle ülesanne on kohtunikke otseselt abistada. Kolmanda rühma moodustavad mitmesuguseid haldusülesandeid ja kohtu juhtimisega seotud ülesandeid täitvad töötajad. Neljandasse rühma kuulub kohtute tehniline personal.

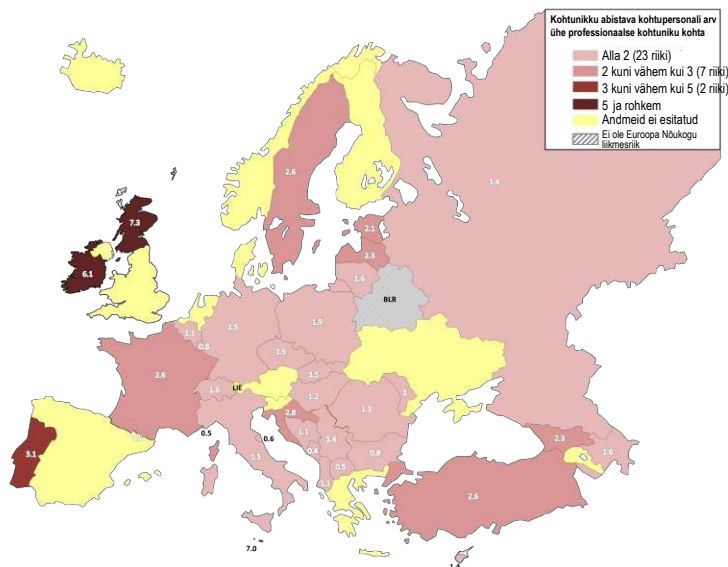
Joonis 8.2. Kohtupersonali jagunemine kategooriate lõikes (%) (Q52)



Kohtupersonali andmed olid aastatel 2006–2010 stabiilsed. Enamikus Euroopa riikides/piirkondades on kohtupersonali ülesandeks kohtunike otsene abistamine. Kohtupersonali hulka kuuluvate töötajate arv on riikide lõikes väga erinev. 14 liikmesriigis on kohtupersonalile, nagu kohtunikuabidelegi, antud kohtunikuga sarnased volitused. See võib mõjutada kohtu tööd.

**Märkus:** Prantsusmaa ja Kreeka ei saanud eri rühmi määratleda; eristatud on professionaalseid kohtunikke või prokuröre ning kohtupersonali hulka kuuluvaid töötajaid.

**Joonis 8.4. Kohtunikku abistava kohtupersonali arv ühe professionaalse kohtuniku kohta**



## 8. Kohtute tegevus ja õiglane kohtumenetlus

Nüüd, mil teave on kättesaadav, saab CEPEJ teha esialgseid järeldusi kahe peamise näitaja analüüsi põhjal. **Lahendatud asjade määr** saadakse, kui aastas lahendatud juhtumite arv jagatakse samal perioodil sissetulnud juhtumite arvuga ja tulemus korrutatakse sajaga:

$$\text{lahendamise määr (\%)} = \frac{\text{lahendatud asjad}}{\text{sissetulnud asjad}} \times 100$$

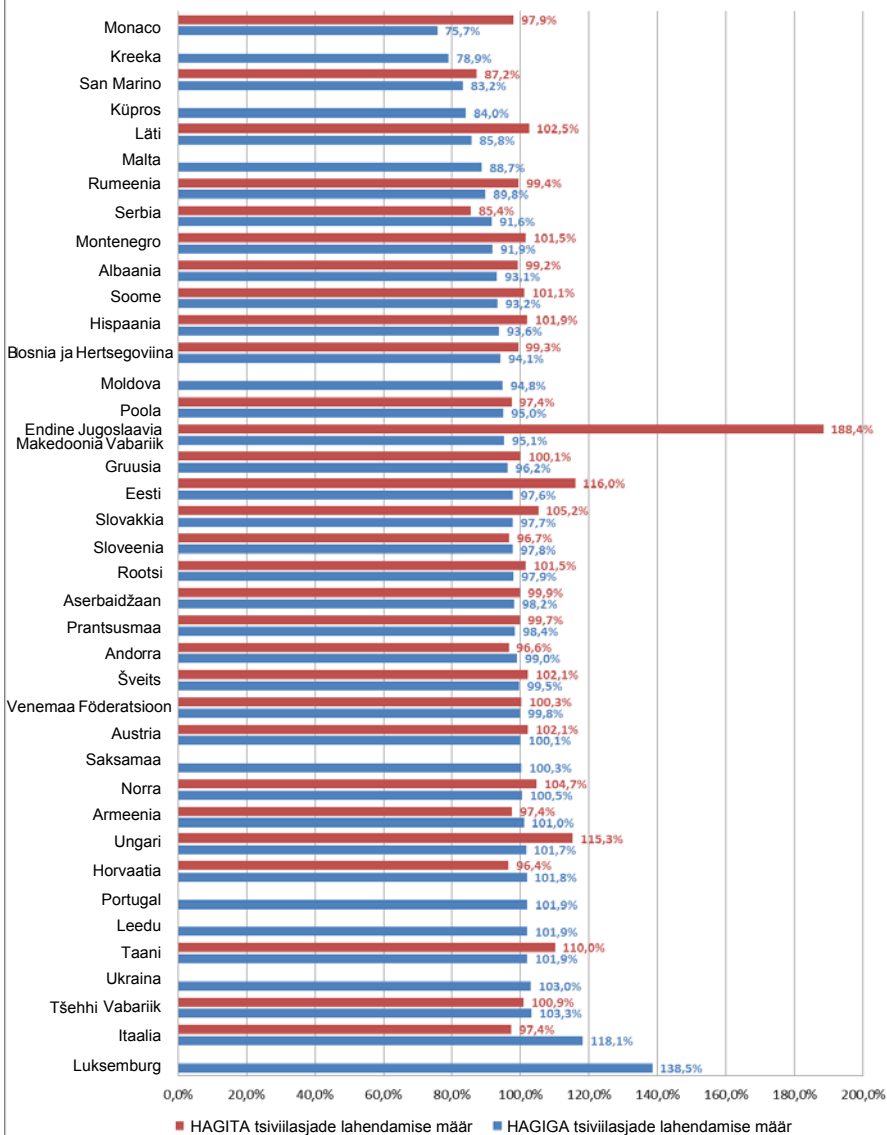
Kui lahendamise määr on ligi 100%, näitab see kohtu või kohtusüsteemi suutlikkust lahendada peaaegu kõik sissetulnud kohtuasjad vastaval ajavahemikul. Kui lahendamise määr on üle 100%, näitab see kohtusüsteemi suutlikkust lahendada sissetulnud kohtuasjadest rohkem kohtuasju, s.t vähendada mahajäämust, kohtuasjade jääki. Sisuliselt näitab lahendamise määr, kuidas kohus või kohtusüsteem kohtuasjade sissevooluga hakkama saab.

**Kohtuasja lahendamise aeg** annab lisateavet selle kohta, kuidas kohtusüsteem kohtuasjade vooga toime tuleb. Kohtuasja lahendamise eeldatava aja arvutamisel võrreldakse vaadeldaval perioodil lahendatud juhtumite arvu vaadeldava perioodi lõpuks lahendamata juhtumite arvuga. Suhtarv näitab, kui mitu päeva eeldatavasti kulub poolelioleva menetluse lõpetamiseks.

$$\text{Lahendamise aeg} = \frac{365}{\text{lahendatud ja lahendamata kohtuasjade suhtarv}}$$

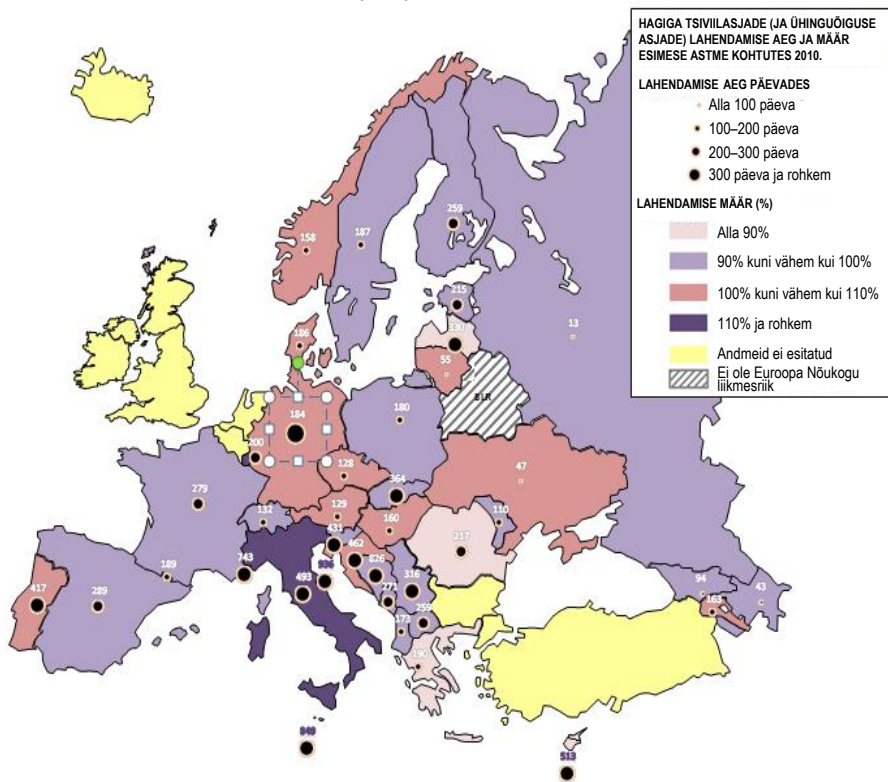
Olemasolevate andmete analüüs näitab, et üldiselt tulevad esimese astme kohtud Euroopas paremini toime kriminaalasjade kui tsiviilasjade vooga.

Joonis 9.10. Hagiga ja hagita tsiviilasjade lahendamise määr 2010. aastal (%) (Q91)



**Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik:** lahendatud hagita tsiviilasjade väga suur hulk seoses sissetulnud kohtuasjadega tuleneb maksekäsu kiirmenetluste mahajäämuse vähendamiseks sooritatavatest tegevustest. Nimelt oli 2010. aastal kõikides kohtutes 236 702 sissetulnud kohtuasja (maksekäsu kiirmenetlused), samas kui lahendatud kohtuasju (maksekäsu kiirmenetlustes) oli 452 069. Enamik neist kohtuasjadest lahendati suurimas kohtus – esimese astme kohtus Skopje 2 –, mis on tsiviilkohus. 2010. aastal kaasati täiendavalt kohtutöötajaid kohtunike abidena maksekäsu kiirmenetluste lahendamisse. Selle tulemusena oli 2010. aastal esimese astme kohtus Skopje 2 133 565 sissetulnud kohtuasja (maksekäsu kiirmenetlused) ja 340 461 lahendatud kohtuasja.

**Joonis 9.13. Hagiga tsiviilasjade (ja ühinguõiguse asjade) lahendamise aeg ja määr esimese astme kohtutes 2010. aastal (Q91)**



**Andorra:** 90%-lt vähem kui 100%-le; **Malta, Monaco** ja **San Marino:** alla 90%.

Kaardil esitatud tulemuste uurimisel ilmneb, et kõige tulemuslikum tsiviilasju (ja ühinguõiguse asju) lahendavate esimese astme kohtute süsteem, kus ei teki mahajäämust (lahendamise määr 100% või suurem) ja kus esitatud kohtuasju lahendatakse kiiresti (vähem kui 100 päevaga), on **Ukrainas** ja **Leedus**. Näitajate järgi olid 2010. aastal suhteliselt tulemuslikud tsiviilasju (ja ühinguõiguse asju) lahendavad esimese astme kohtud **Venemaa Föderatsioonis, Aserbaidžaanis, Tšehhi Vabariigis, Austrias, Šveitsis, Norras ja Ungaris**. Seevastu **Rumeenias, Montenegros** ja **Hispaanias** oli esimese astme kohtutel rohkem raskusi sissetulevate kohtuasjade lahendamisel.

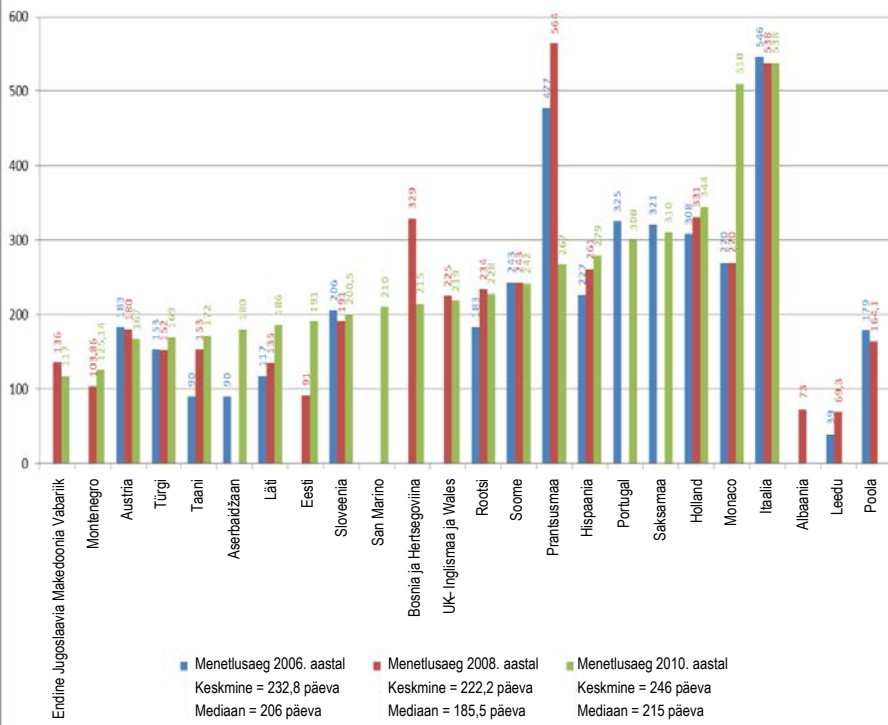
Kaheteistkümnest pikima lahendamise ajaga (üle 300 päeva) riikidest on vaid kolmel (**Itaalia, Portugal** ja **Horvaatia**) lahendamise määr 100% või suurem, mis on parem (kuigi ainult veidi) kui 2010. aastal. Üheksa riiki (**Serbia, Läti, Slovakkia, Sloveenia, Küpros, Monaco, Bosnia ja Hertsegoviina, Malta** ning **San Marino**) ei ole hagiga tsiviilasjade puhul 100%-list lahendamise määra saavutanud, mis tähendab, et lahendamata asjade arv nendes kohtutes kasvab ning lahendamisele kuluv aeg pikeneb.

Nüüd saab CEPEJ teha esialgseid järeldusi kahe peamise näitaja analüüsi põhjal: lahendamise määr ja lahendamise aeg. Olemasolevate andmete analüüs näitab, et üldiselt tulevad esimese astme kohtud Euroopas kriminaalasjade vooga paremini toime kui tsiviilasjade vooga. Üldiselt tundub, et Kesk- ja Ida-Euroopa ning Lõuna-Euroopa riikides on kodanikud altimad kohtumenetlust algatama kui Põhja-Euroopa ja Kaukaasia riikides. Kohtute jõudlus erineb riigiti sõltuvalt sellest, kas nad tegelevad ka hagita tsiviilasjadega (see on tavaliselt seotud kinnistusraamatute ja ettevõtteregistrite pidamisega kohtute poolt). Selliste kohtuasjade maht võib samuti olla erinev. Siiski on hagita asjad, mis võivad suurendada kohtute töökoormust, üldiselt harva kohtute vähese tulemuslikkuse põhjuseks.

Kohtuasjade haldamisega seotud olukord on liikmesriikide/piirkondade vahel väga erinev. Suure hulga kohtuasjadega tegelemine ei ole iseenesest kohtute sujuva toimimise takistuseks. Mõnes riigis õnnestub kiiresti käsitleda suhteliselt suurel hulgal kohtuasju (**Austria, Aserbaidžaan, Venemaa Föderatsioon, Gruusia**). Mõned riigid suudavad sissetulevate kohtuasjadega toime tulla ja/või mahajäämust vähendada, samas kui teistes kasvab poolleliolevate kohtuasjade arv. Nende kahe kategooria vahel tasub tuua välja riigid, kus kohtuasjade lahendamise tõhusus kipub vähenema, kuigi praegu suudavad nad veel sissetulevate kohtuasjade vooluga toime tulla; nad peaksid tähelepanelikult jälgima muutusi näitajates, mis praegu vilguvad oranžina (viitavad jätkuva jälgimise vajadusele).

Kui vaadata esimese astme kohtute tulemuslikkust 2010. aastal ainult kvantitatiivsest aspektist, siis vaid **Austrias** ja **Tšehhi Vabariigis** oli hagiga ja hagita tsiviilasjade (ja ühinguõiguse asjade) ning kriminaalasjade lahendamise määr üle 100%, samuti püsis menetluse pikkus nimetatud asjade puhul alla 180 päeva. Eraldi tuleks ära märkida kohtute hea tulemuslikkus mitmes riigis (sh **Gruusias** ja **Venemaa Föderatsioonis**). Elluviidavad reformid ja investeeringud kohtusüsteemi tunduvad tõesti andvat julgustavaid tulemusi.

**Joonis 9.38. Hagiga lahutusajade keskmine menetlusaeg päevades esimeses astmes aastatel 2006, 2008 ja 2010 (Q102)**





Menetluste pikenemine ei tähenda tingimata, et kohtud on muutunud mõnevõrra vähem tõhusaks. Hagiga lahutusajade menetlusaeg esimeses astmes on riikide/piirkondade lõikes erinev tulenevalt perekonnaõigusest (tsiviilõigusest) ning samuti erineb kohtusse pöördumiste arv. Arvestuslik menetlusaeg näitab, kui pikalt sissetulnud asi on kohtus enne, kui see selles astmes lahenduse saab. Vastav näitaja viitab kiiretele menetlustele (alla 150 päeva) **endises Jugoslaavia Makedoonia Vabariigis** ning pikematele menetlustele (üle 500 päeva) **Monacos** ja **Itaalias**.

Samas on mõnedes riikides näha erinevaid tendentse. Kuigi **Lätis** ja **Hispaanias** on sissetulnud lahutusajade arv vähenenud alates 2006. aastast, on hagiga lahutusajade keskmine menetlusaeg esimese astme kohtutes pikemaks muutumas. Näib, et teistes riikides nagu **Rootsis**, **Prantsusmaal**, **Itaalias** ning **Bosnia ja Hertsegoviinas** on sissetulnud lahutusajade väiksemale arvule järgnenud lühem keskmine menetlusaeg.

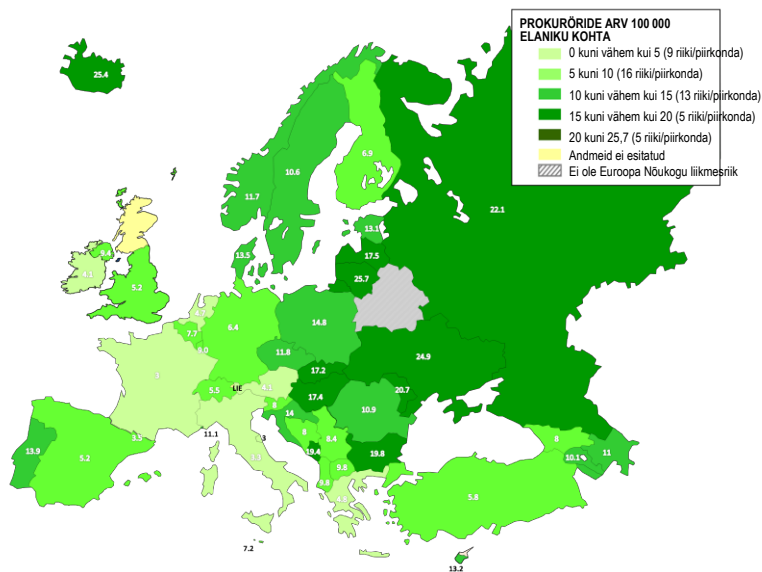
Igal juhul tuleb lahutusajade menetluse pikkuse võrdleva analüüsi tegemisel arvesse võtta lahutusajade menetlemise eripära eri riikides, mida on allpool lühidalt tutvustatud ja mis võivad suuresti mõjutada menetluse tulemust. Seega tänu hõlpsamale lahutusele poolte vastastikusel kokkuleppel lahendati **Prantsusmaal** ja **Hollandis** 2008. aastal kohtus üksnes keerukamaid lahutusasju, mis osaliselt selgitab ka pikkasid menetlusaegu. Kuid uute kohtuasjade väiksem arv **Prantsusmaal** võimaldas lühendada menetlusaegu 2010. aastal nagu ka **Itaalias** ja **Rootsis**.

## 9. Prokurörid

Igas riigis/piirkonnas on olemas ametiasutus, millele on usaldatud õigusrikkumiste määratlemine ja süüdistuse esitamine (neil asutustel võib eri riikides olla erinev nimi). Kõigis Euroopa riikides/piirkondades on sel riigiasutusel oluline roll kriminaalkohtumenetluse alustamisel. Enamikus liikmesriikides/piirkondades täidab see asutus ülesandeid ka

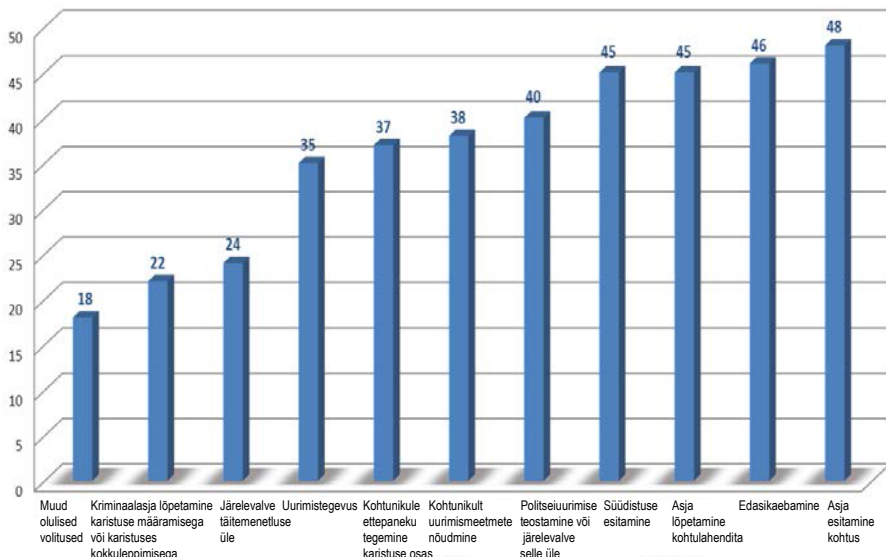
tsiviilõiguse ja isegi haldusõiguse valdkonnas. Veel üks tähtis aspekt, mida tuleb arvesse võtta, on seotud prokuröri sõltumatus ulatusega eri riikides. Mõnes riigis/piirkonnas on prokuröri sõltumatus kaitstud võrdväärselt kohtunikega, teistes aga suunab formaalselt või mitteformaalselt kriminaalpoliitikat justiitsministeerium ja prokuröride sõltumatus on suuremal või vähesemal määral piiratud.

Joonis 10.2. Prokuröride arv 100 000 elaniku kohta 2010. aastal



Kõige rohkem prokuröre (20 või rohkem 100 000 elaniku kohta) on Kesk- ja Ida-Euroopa riikides (**Bulgaarias, Leedus, Moldova Vabariigis, Montenegros, Venemaa Föderatsioonis ja Ukrainas**), ent ka Islandil. Seitsmes riigis (**Andorras, Austrias, Prantsusmaal, Iirimaa, Itaalias, Maltal, San Marinos**) on vastav protsent kõige väiksem (vähem kui 5 prokuröri 100 000 elaniku kohta), kuid nendes riikides tuleb avaldada kaastöölise ja prokuröridega sarnanevate ametnike arv, kes teostavad mõningaid sarnaseid või delegeritud ülesandeid.

Joonis 10.6 Prokuröride roll ja võim kriminaalmenetlustes (Q105)



Prokuröri roll on väljapaistev kriminaalkohtumenetluse esimestes ja keskmistes etappides, ent veidi väiksem viimastes etappides.

Kõik riigid/piirkonnad märkisid, et prokurörid on volitatud juhtumeid kohtus esitama. 46 riigis/piirkonnas on prokuröridel õigus kohtuotsus edasi kaevata. Erandiks on **San Marino** ja **Põhja-Iirimaa Ühendkuningriigis**. 45 riigis/piirkonnas on prokuröridel õigus süüdistust esitada. Vastav õigus puudub üksnes **Kreekas**, **Põhja-Iirimaa Ühendkuningriigis** ja **Šotimaal Ühendkuningriigis**.

39 riigis/piirkonnas võivad prokurörid juhtida politseiuurimist või selle üle järelevalvet teostada. Liikmesriigid/piirkonnad, kus seda ülesannet prokuröridele ei ole antud, on **Küpros**, **Soome**, **Iirimaa**, **Malta**, **Slovenia** ning **Inglismaa ja Wales Ühendkuningriigis**.

45 riigis/piirkonnas võivad prokurörid juhtumid kohtulahendita lõpetada, loobudes süüdistuse esitamisest. See ei ole võimalik **Andorras**, **Küprosel** ja **Hispaanias**. 22 riigis võivad prokurörid

juhtumi lõpetada karistuse või muu meetme määramise või selles kokkuleppimise teel ilma kohtulahendita.

18 liikmesriigis võivad prokuröridel olla muud olulised volitused. Näiteks võivad prokurörid kokku leppida süü tunnistamises (**Aserbaidžaan, Bosnia ja Hertsegoviina ning Poola**), mis võib viia lihtmenetluseni (**Gruusia**).

## **10. Kohtunike ja prokuröride staatus ja karjäär**

Euroopa Nõukogu soovitude aluspõhimõteteks on kohtunike sõltumatuse kaitse ja tugevdamine (eelkõige soovitus R(2010)12 kohtunike kohta: kohtunike sõltumatus, tulemuslikkus ja vastutus) ning nende eesmärk on tagada prokuröride seaduslik kaitse (soovitus R(2000)19 prokuröri rollist kriminaalkohtumenetluse süsteemis).

Mis puudutab kohtunike ja prokuröride värbamist, ametissenimetamist ja edutamist, siis enamikus riikides võib täheldada kohtunike ja prokuröride tugevat esindatust asjaomastes organites. Siiski on kahetsusväärne, et on veel riike, kus kohtunikud ja prokurörid ei ole sellistes organites esindatud.

Õigusemõistmise toimimise parendamise seisukohalt hädavajalikule koolitusele eraldatud eelarve kasvab märkimisväärselt mitmes Kesk- ja Ida-Euroopa riigis. Enamikus riikides/piirkondades on kohtunike või prokuröride esmane koolitus kohustuslik ja selle kestus on vahemikus mitmest kuust mitme aastani. Sageli on tagatud ka üldine täienduskoolitus.

### ***Kohtunike ja prokuröride palgad***

Kohtunike ja prokuröride palgad peavad olema kooskõlas nende staatuse ja kohustustega. Euroopas valitsev tendents on kohtunike ja prokuröride palkade märkimisväärne suurenemine võrreldes riigi keskmise brutopalgaga, ent riikide vahel võib täheldada suuri erinevusi. Ülemkohtu või kõrgeima kohtuinstantsi kohtuniku või prokuröri palga ja riigi keskmise aastase brutopalga suhe on huvitav näitaja, mis võimaldab hinnata erinevusi riikide vahel, arvestamata selliseid tegureid nagu töölesaamise viis, vanus, varasem töökogemus, vahetuskurss või SKP.

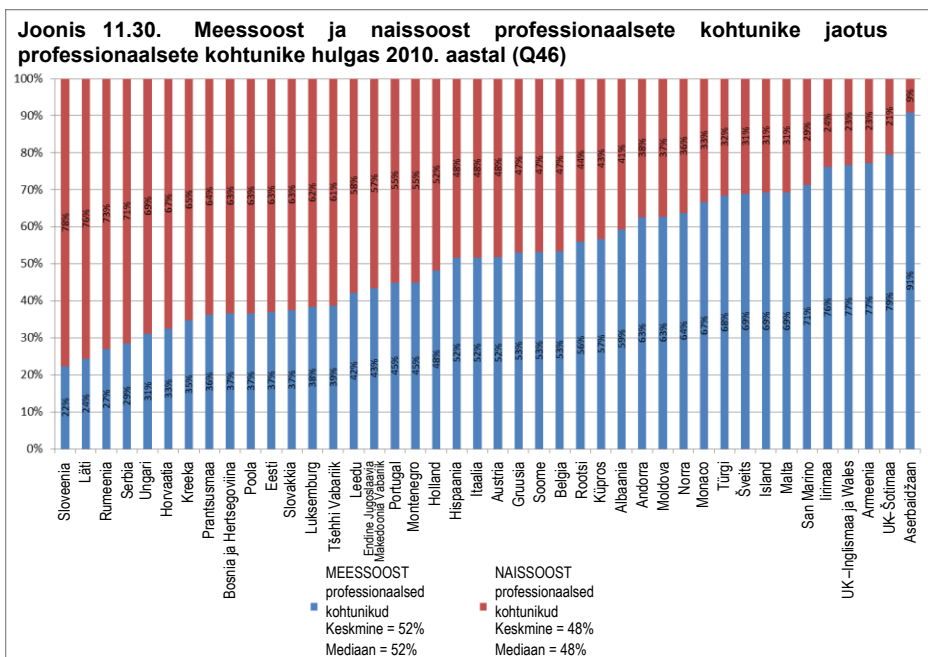
**Tabel 11.19. Kohtunike ja prokuröride aasta bruto- ja netopalk eurodes ülemkohtus (või kõrgemas kohtuinstantsis) 2010. Aastal**

Riigid/piirkonnad	Ülemkohtu või kõrgeima kohtuinstantsi kohtuniku aasta brutopalk	Kohtuniku brutopalk riigi keskmise aasta brutopalgaga	Ülemkohtu või kõrgeima kohtuinstantsi kohtuniku aasta netopalk	Ülemkohtu või kõrgeima kohtuinstantsi prokurööri aasta brutopalk	Prokurööri brutopalk riigi keskmise aasta brutopalgaga suhtes	Ülemkohtu või kõrgeima kohtuinstantsi prokurööri aasta netopalk
Albaania	14 700 €	3,9	12 463 €	14 571 €	3,9	12 191 €
Andorra	39 823 €	1,7	37 633 €			
Armeenia				11 112 €	4,3	8 858 €
Austria	115 647 €	4,0	69 561 €	115 647 €	4,0	69 561 €
Aserbaidžaan	20 852 €	5,5	17 200 €	13 431 €	3,5	10 880 €
Belgia	127 956 €	3,3	60 114 €	127 956 €	3,3	60 114 €
Bosnia ja Hertsegoviina	38 108 €	5,1	25 646 €	38 108 €	5,1	25 646 €
Bulgaaria	22 177 €	7,0	17 885 €	22 177 €	7,0	17 885 €
Horvaatia	65 592 €	5,2	29 016 €	65 592 €	5,2	29 016 €
Küpros	126 237 €	5,4	92 475 €	32 942 €	1,4	20 540 €
Tšehhi Vabariik	54 384 €	4,8		42 816 €	3,8	
Taani	172 738 €	3,5		85 460 €	1,7	
Eesti	43 992 €	4,6	35 112 €	34 512 €	3,6	26 591 €
Soome	120 912 €	3,3	73 800 €	77 376 €	2,1	51 400 €
Prantsusmaa	113 478 €	3,4	92 961 €	113 478 €	3,4	92 961 €
Gruusia	22 270 €	7,4	17 817 €	15 480 €	5,1	12 384 €
Saksamaa	73 679 €	1,7		73 679 €	1,7	
Kreeka	87 240 €	3,6	54 600 €	87 240 €	3,6	54 600 €
Ungari	37 986 €	4,1	19 864 €	35 067 €	3,8	18 336 €
Island	70 008 €	2,0		70 469 €	2,1	
Iirimaa	257 872 €	7,1				
Itaalia	176 000 €	7,3	95 965 €	163 788 €	6,8	89 779 €
Läti	26 650 €	3,5	17 965 €	17 388 €	2,3	11 760 €
Leedu	24 444 €	3,5	18 576 €	22 333 €	3,2	16 975 €
Luksemburg	152 607 €	3,6		152 607 €	3,6	
Malta	38 487 €	2,7				
Moldova	4 756 €	2,2	3 512 €	3 512 €	1,6	2 634 €
Monaco	124 740 €	3,7	118 249 €	124 740 €	3,7	118 249 €
Montenegro	32 202 €	3,8	19 341 €	27 902 €	3,3	18 694 €
Holland	128 900 €	2,5	67 000 €			
Norra	181 971 €	3,3	95 992 €	90 570 €	1,6	66 650 €
Poola	57 650 €	5,9	41 061 €	44 454 €	4,6	33 675 €
Portugal	85 820 €	4,2		85 820 €	4,2	
Rumeenia	43 865 €	8,2	30 768 €	36 230 €	6,8	25 412 €
Venemaa Föderatsioon	47 265 €	7,6	38 720 €	15 628 €	2,5	13 596 €
Serbia	22 514 €	4,2	16 000 €	22 514 €	4,2	16 000 €
Slovakkia	40 659 €	4,4		40 659 €	4,4	
Sloveenia	57 909 €	3,2	30 823 €	54 765 €	3,1	29 367 €
Hispaania	111 932 €	3,6		111 932 €	3,6	
Rootsi	91 600 €	2,4		69 318 €	1,8	
Šveits	264 000 €	4,6	237 000 €			
Endine Jugoslaavia	21 221 €	3,6	14 080 €	17 179 €	2,9	11 579 €
Türgi	43 166 €	3,8	31 776 €	41 263 €	3,6	30 357 €
Ükraina	20 388 €	8,6	16 080 €	5 520 €	2,3	4 927 €
UK – Inglismaa ja Wales	243 190 €	7,7		116 325 €	3,7	
UK – Šotimaa	230 147 €	8,0				
Keskmine	86 616 €	4,5	48 408 €	58 539 €	3,6	33 354 €
Mediaan	57 909 €	3,9	31 300 €	42 040 €	3,6	22 976 €
Maksimum	264 000 €	8,6	237 000 €	163 788 €	7,0	118 249 €
Miimumum	4 756 €	1,7	3 512 €	3 512 €	1,4	2 634 €

**Šotimaal Ühendkuningriigis, Irimaal ning Inglismaal ja Walesis Ühendkuningriigis, samuti Ukrainas, Venemaa Föderatsioonis, Gruusias, Itaalias ja Bulgaarias** saavad ülemkohtu või kõrgeima kohtuinstantsi kohtunikud riigi keskmise aasta brutopalgaga võrreldes kõrgeimat palka, s.t nende palk on keskmisest brutopalgast 7–8 korda kõrgem. Kuid vastav erinevus kõrgeima taseme prokuröride puhul kehtib vaid Bulgaarias ja Itaalias. Kõrgeima taseme prokurörid **Ukrainas, Venemaa Föderatsioonis ning Inglismaal ja Walesis Ühendkuningriigis** teenivad 2,3–3,7 keskmist brutopalka ning see protsent on peaaegu võrdväärne Euroopa keskmisega (3,6).

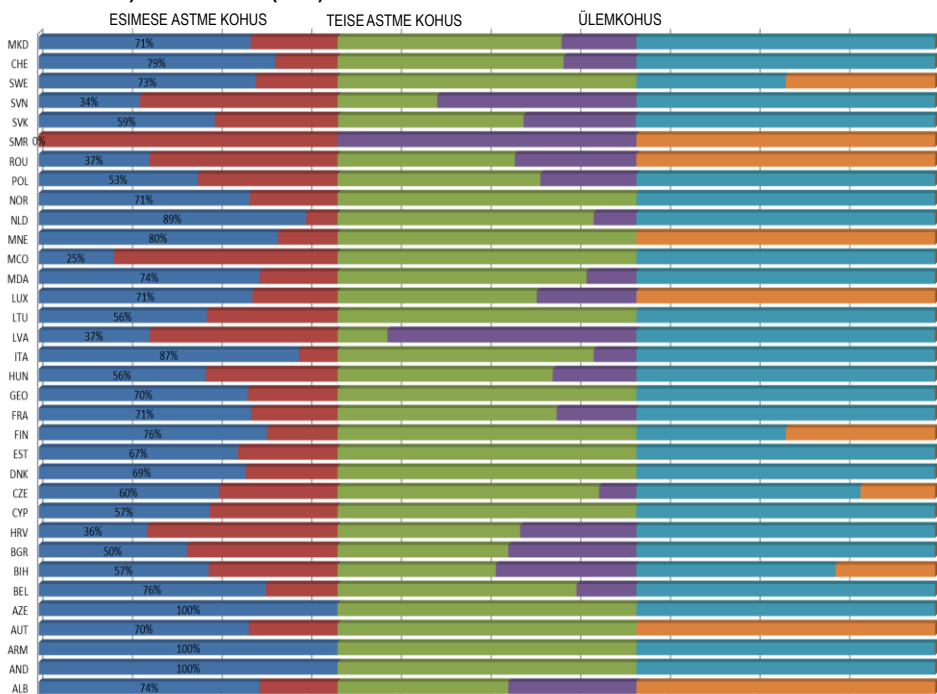
### *Sooküsimused kohtusüsteemis*

Euroopa Nõukogu kehtestab liikmesriikides soolise võrddigulikkuse poliitikat. Selle valguses on CEPEJ esmakordselt koostanud analüüsi, et saada konkreetset informatsiooni meeste-naiste suhte kohta professionaalsete kohtunike ja prokuröride hulgas, samuti nende ligipääsu kohta vastutust eeldatavatele ülesannetele.



Üldiselt võib kohtusüsteemis täheldada peaaegu täielikku soolist võrdsuslikkust – keskmiselt on kõigi riikide/piirkondade kohtutes 52% mehi ja 48% naisi. Umbes viieteistkümnest Euroopa riigist koosnevas grupis austatakse meeste ja naiste suhtelist võrdsust kohtunike hulgas. Vastav näitaja varieerub vahemikus 40–60%. Kui 15 riigis on kohtunike seas üle 50% naisi, siis mõnedes riikides, nt **Serbias, Sloveenias, Lätis ja Rumeenias**, on naisi üle 70%. Seevastu 23 riigis/piirkonnas on üle 50% kohtunikest mehed ja 6 riigis/piirkonnas on mehi üle 70% (**Aserbaidžaanis** on mehi 91%).

**Joonis 11.34. Meessoost ja naissoost kohtu esimeeste (professionaalsete kohtunike) jaotus kohtute kategooriate lõikes (esimese astme kohtud, teise astme kohtud ja ülekohtud) 2010. aastal (Q47)**



	ALB	AND	ARM	AUT	AZE	BEL	BIH	BGR	HRV	CYP	CZE	DNK	EST	FIN	FRA	GEO	HUN	ITA	LVA	LTU	LUX	MDA	MCO	MNE	NLD	NOR	POL	ROU	SMR	SVK	SVN	SWE	CHE	IMKD
■ Esimese astme kohtute MEESSOOST esimehed	74%	100%	100%	70%	100%	76%	57%	50%	36%	57%	60%	69%	67%	76%	71%	70%	56%	87%	37%	56%	71%	74%	25%	80%	89%	71%	53%	37%	0%	59%	34%	73%	79%	71%
■ Esimese astme kohtute NAISSOOST esimehed	26%	0%	0%	30%	0%	24%	43%	50%	64%	43%	40%	31%	33%	24%	29%	30%	44%	13%	63%	44%	29%	26%	75%	20%	11%	29%	47%	63%	100%	41%	66%	27%	21%	29%
■ Teise astme kohtute MEESSOOST esimehed	57%	100%	100%	100%	100%	80%	53%	57%	61%	100%	88%	100%	100%	73%	100%	72%	86%	17%	100%	67%	83%	100%	100%	86%	100%	68%	59%	0%	62%	33%	100%	76%	75%	
■ Teise astme kohtute NAISSOOST esimehed	43%	0%	0%	0%	0%	20%	47%	43%	39%	0%	13%	0%	0%	27%	0%	28%	14%	83%	0%	33%	17%	0%	0%	14%	0%	32%	41%	100%	38%	67%	0%	24%	25%	
■ Ülemkohtute MEESSOOST esimehed	0%	100%	100%	0%	100%	100%	67%	100%	100%	75%	100%	100%	50%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	0%	100%	100%	50%	100%	100%	
■ Ülemkohtute NAISSOOST esimehed	100%	0%	0%	100%	0%	33%	0%	0%	25%	0%	0%	0%	50%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	50%	0%	0%	

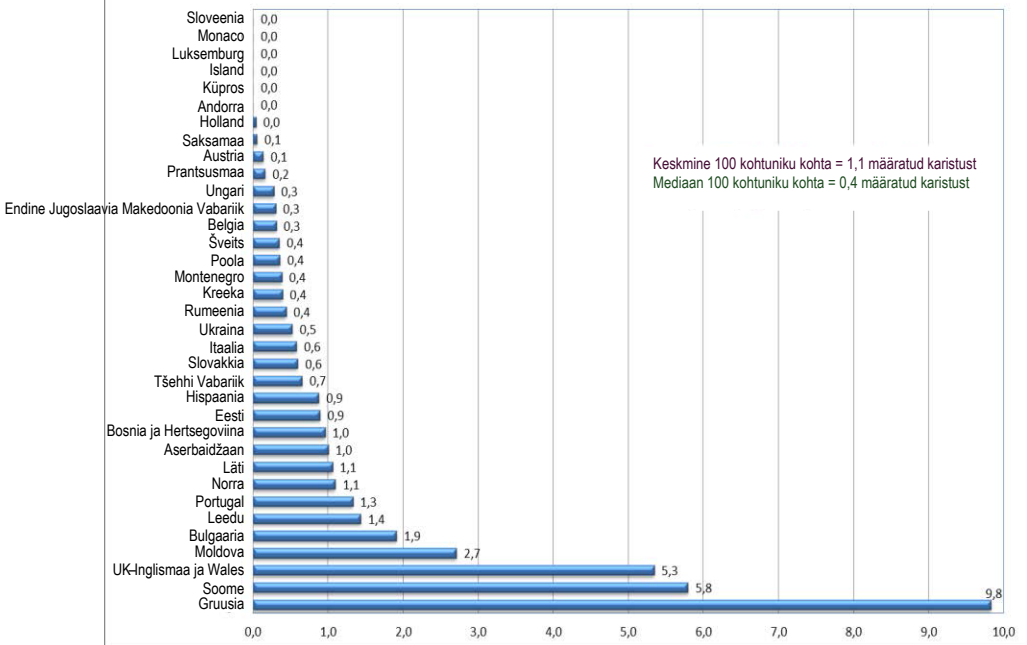
Mis puudutab ligipääsu vastutust eeldatavatele ülesannetele, paljastavad andmed kohtu esimeesteks olevate meeste ja naiste jaotuse kohta seda, et selle ametikohani ei ole mitmes Euroopa riigis kohtunike hulgas praegu üldiselt paikapandav meeste ja naiste vaheline õrn tasakaal veel jõudnud. Üldiselt on juhtideks vähem naisi kui mehi ja see kehtib eriti isiku karjääriredelil ülespoole liikumise puhul. Andmeid avaldanud 26 riigist oli 2010. aastal vaid kaheksas riigis ülemkohtu (või sarnase pädevusega kohtuasutuse) esimeheks naine. „Klaaslagi“ (*glass ceiling*), mis takistab naistel hierarhias ülespoole liikumast, tundub eksisteerivat ka õigusemõistmise valdkonnas.

### ***Kohtunike ja prokuröride distsiplinaarmenetlused***

Kohtunikel ja prokuröridel on hulk kohustusi, mille täitmatajätmine võib kaasa tuua distsiplinaarmenetluse. Seaduslikkuse põhimõtte nõuab, et distsiplinaarmenetlust saab kohtunike puhul rakendada üksnes seaduses selgelt määratletud juhtudel, kusjuures seaduses tuleb kindlaks määrata ka rakendatavad sanktsioonid.



**Joonis 11.51. Määratud karistuste arv 100 kohtuniku kohta 2010. aastal (Q145)**

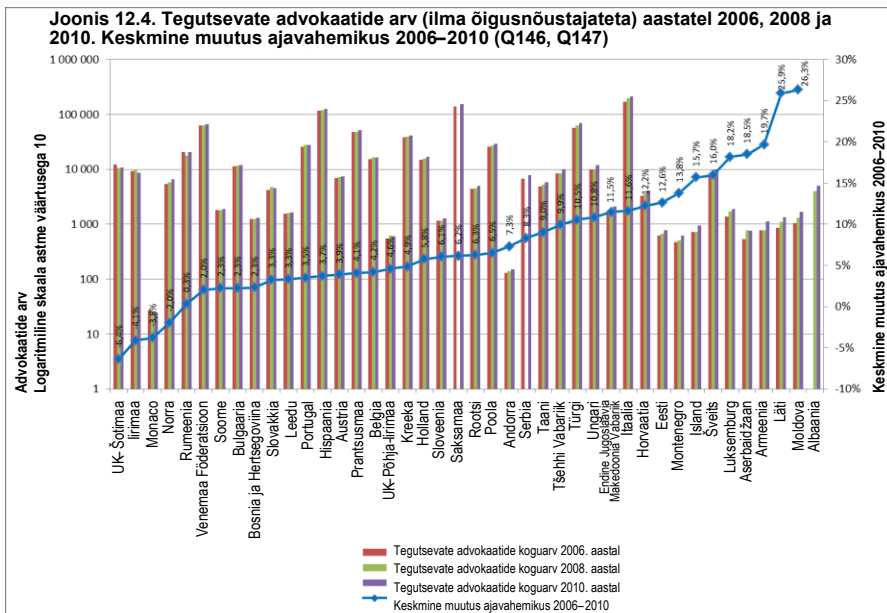


35-s vastanud riigis/piirkonnas määratakse keskmiselt 1,1 karistust 100 kohtuniku kohta. Tuleb märkida, et riikide puhul, kus karistuste arv on tunduvalt kõrgem, on arvesse võetud ka ametlikke hoiatusi.

Algatatud distsiplinaarmenetluste arvu ja määratud karistuste arvu vaheline suurem või väiksem erinevus on seletatav filtreerimismehhanismi toimimise või mittetoimimisega enne juhtumi esitamist distsiplinaarorganile.

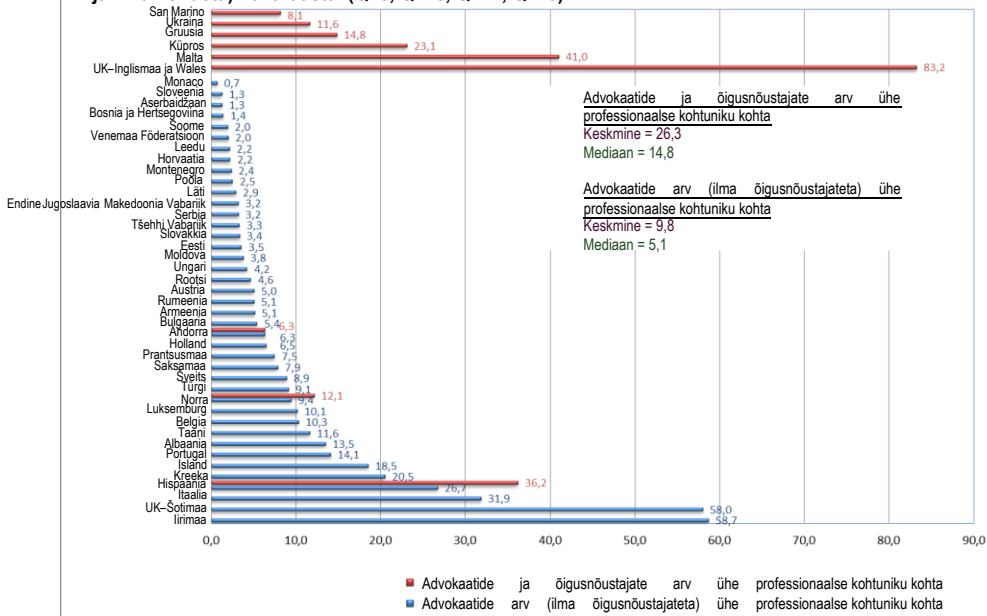
## 11. Advokaadid

Sõna advokaat (*lawyer*) kasutatakse Euroopa Nõukogu soovitusel Rec(2000)21 tähenduses: „isik, kes siseriikliku õiguse kohaselt on kvalifitseeritud ja volitatud oma kliente kaitsma ja nende nimel tegutsema, esinema kohtus ja nõustama ning esindama oma kliente õigusküsimustes”.



Advokaatide arv on Euroopas aastatel 2006–2010 kasvanud peaaegu kõigis liikmesriikides/piirkondades, kuid on mandri eri osade lõikes erinev advokaatide arv sõltub muu hulgas advokaatide funktsioonidest, s.t sellest, kas need ulatuvad isikute kohtus esindamisest kaugemale või mitte. Lõuna-Euroopa riikides on kõige rohkem advokaate ühe elaniku kohta; kohtuliku kontrolli ulatus ühiskonnas on sellistes riikides tavaliselt suurem kui Põhja-Euroopa riikides. Praegu ei saa määratleda otsest seost advokaatide arvu ning menetluste hulga ja pikkuse vahel. On vaja teha edasisi analüüse, hindamaks, kas advokaatide arvul ja nende rollil kohtumenetluste arengus võrreldes kohtunike rolliga on oluline mõju kohtute töökoormusele ja menetluste pikkusele.

**Jooni s 12.3. Advokaatide arv ühe professionaalse kohtuniku kohta (koos õigusnõustajatega ja ilma nendeta) 2010. aastal (Q46, Q146, Q147, Q148)**



On normaalne, et advokaatide arv professionaalse kohtuniku kohta on suur Ühendkuningriigis, sest seal on vähe professionaalseid kohtunikke. Teiste riikide lõikes aga on vastav näitaja märkimisväärselt erinev. Mõnedes riikides on vähem kui 2 advokaati professionaalse kohtuniku kohta (**Monaco, Sloveenia, Aserbaidžaan, Bosnia ja Hertsegoviina**). Kõige rohkem advokaate (üle 20 ühe professionaalse kohtuniku kohta) on **Kreekas, Itaalias, Šotimaal Ühendkuningriigis ja Irimaal**. Samas on neis riikides advokaatidel ulatuslikumad ülesanded, mis väljuvad otseselt kohtutega seotud tegevuse piirest.

## 12. Kohtuotsuste täitmine

Tsiviil- ja kaubandusasjades tehtud kohtuotsuste kiiret täitmist on asjaomase statistika alusel raske hinnata, sest täitmine sõltub menetluspoolest. Seetõttu keskendutakse raportis täitmise korralduslikule küljele ja täitevametnike rollile.

**Tabel 13.17. Aeg, mis kulub selleks, et teavitada kohtuga samas linnas elavat isikut kohtuotsusest võla sissenõudmise kohta**

1–5 päeva - 15 Riiki/piirkonda -	6–10 päeva - 14 Riiki/piirkonda -	11–30 päeva - 8 Riiki/piirkonda -	Üle 30 päeva - 0 Riiki/piirkonda -
Armeenia	Albaania	Tšehhi Vabariik	
Austria	Andorra	Island	
Aserbaidžaan	Bulgaaria	Iirimaa	
Bosnia ja Hertsegoviin	Horvaatia	Holland	
Taani	Küpros	Serbia	
Gruusia	Soome	Slovakkia	
Saksamaa	Kreeka	Hispaania	
Luksemburg	Ungari	UK – Šotimaa	
Malta	Läti		
Monaco	Leedu		
Norra	Moldova		
Rootsi	Montenegro		
Šveits	Rumeenia		
Türgi	San Marino		
UK – Inglismaa ja Wales			

Teavitamiseks kuluvat aega, mis sõltub ka teatamise menetluslikust vormist, on praktikas võimalik vähendada kas täitevametnike toimingute kaudu või posti teel edastamise (kättesaamise kinnitusega) lihtsustatud korra abil. Seega sõltub teavitamise aeg kas täitevametnike hoolsusest või postiteenuse enam või vähem korralikust toimimisest. Kõikides samas olukorras olevates riikides/piirkondades käsitatakse teavitamiseks kuluvat aega tõhususe ühe näitajana.

Peaaegu kaks kolmandikku riikidest/piirkondadest (29) ütlesid, et isikuid on võimalik teavitada 1–10 päeva jooksul. Asjaomasele isikule otsuse edastamiseks ei vaja ükski riik rohkem kui 30 päeva.

# **Euroopa kohtusüsteemide raporti sisukord 2012. aasta väljaanne (2010. aasta andmed)**

## **1. peatükk. CEPEJ hindamisprotsess**

- 1.1 Tõhusa õigusemõistmise Euroopa komisjon
- 1.2 Kohtusüsteemide hindamise kava
- 1.3 Andmete kogumine, kinnitamine ja analüüs
- 1.4 Üldised metodoloogilised probleemid
- 1.5 Üldised majandus- ja demograafilised näitajad
- 1.6 Raporti järelduste analüüsimine

## **2. peatükk. Riiklikud kulutused kohtutele, prokuratuurile ja õigusabile**

- 2.1 Riiklikud kulutused kohtusüsteemi tegevusele: ülevaade
- 2.2 Kohtutele eraldatav riigieelarve osa
- 2.3 Prokuratuurile eraldatav riigieelarve osa
- 2.4 Õigusabile eraldatav riigieelarve osa
- 2.5 Kohtutele ja prokuratuurile (v.a õigusabile) eraldatav riigieelarve osa
- 2.6 Kohtutele ja õigusabile (v.a prokuratuurile) eraldatav riigieelarve osa
- 2.7 Kohtutele, prokuratuurile ja õigusabile eraldatav riigieelarve osa
- 2.8 2009/2010. aasta finants- ja majanduskriisi mõjud
- 2.9 Tendentsid ja järeldused

## **3. peatükk. Õigusabi kättesaadavus**

- 3.1 Õigusabi erinevad liigid
- 3.2 Õigusabi eelarve
- 3.3 Õigusabi andmise tingimused
- 3.4 Kohtulõivud, maksud ja nende hüvitamine
- 3.5 Kohtusüsteemi tulud
- 3.6 Tendentsid ja järeldused

## **4. peatükk. Kohtuteenuse kasutajad: õigused ja üldsuse usaldus**

- 4.1 Kohtuteenuse kasutajate teavitamisega seotud sätted
- 4.2 Haavatavate isikugruppide kaitse

- 4.3 Prokuröri roll kuriteoohvrite õiguste kaitsmisel või nende abistamisel
- 4.4 Hüvitise maksmise kord
- 4.5 Hüvitise maksmine kohtuteenuse kasutajale kohtu toimimisvigade eest ja kaebused
- 4.6 Kohtuteenuse kasutajate rahulolu hindamine
- 4.7 Tendentsid ja järeldused

## **5. peatükk. Kohtud**

- 5.1 Kohtusüsteemi ülesehitus
- 5.2 Kohtutesisene eelarvepädevus
- 5.3 Informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) kohtutes (e-õigus ja e-kohtud)
- 5.4 Kohtute kvaliteet ja tulemuslikkus – hinnang
- 5.5 Tendentsid ja järeldused

## **6. peatükk. Vaidluste alternatiivne lahendamine**

- 6.1 Vaidluste alternatiivse lahendamise erinevad viisid
- 6.2 Vahendamine
- 6.3 Arbitraaž, lepitamine ja muud vaidluste alternatiivse lahendamise viisid
- 6.4 Tendentsid ja järeldused

## **7. peatükk. Kohtunikud**

- 7.1 Sissejuhatus
- 7.2 Professionaalsed kohtunikud
- 7.3 Aeg-ajalt töötavad professionaalsed kohtunikud
- 7.4 Mitteprofessionaalsed kohtunikud
- 7.5 Vandekohtumenetlus ja kodanike osalemine
- 7.6 Tendentsid ja järeldused

## **8. peatükk. Kohtupersonal**

- 8.1 Kohtupersonal: suurus ja jagunemine
- 8.2 *Rechtspfleger*
- 8.3 Tendentsid ja järeldused

## **9. peatükk. Õiglane kohtumenetlus ja kohtute tegevus**

- 9.1 Seadusjärgne esindus kohtus
- 9.2 Kohtuniku tagandamise võimalus
- 9.3 Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 6 seotud kohtuasjad
- 9.4 Hagiga ja hagita tsiviilasjad (ja ühinguõiguse asjad) esimese astme kohtutes
- 9.5 Kinnistusraamatuga seotud kohtuasjad
- 9.6 Äriregistriga seotud kohtuasjad
- 9.7 Täiteasjad (hagiga mittekriminaalasjad)
- 9.8 Haldusasjad
- 9.9 Tsiviil-, ühinguõiguse ja haldusasjade lahendamise määr
- 9.10 Kriminaalasjad (rasked kuriteod) ja väärteoasjad (pisirikumised) esimese astme kohtutes
- 9.11 Kohtuasjade võrdlus kategooriate lõikes: menetlus ja kestus
- 9.12 Kohtumenetluse tõhususe suurendamise vahendid
- 9.13 Tendentsid ja järeldused

## **10. peatükk. Prokurörid**

- 10.1 Prokuröride, sarnaste ülesannetega isikute ja töötajate arv
- 10.2 Prokuröride roll ja volitused
- 10.3 Prokuröride juhitud kohtuasjad
- 10.4 Tendentsid ja järeldused

## **11. peatükk. Kohtunike ja prokuröride staatus ja karjäär**

- 11.1 Värbamine ja ametissenimetamine
- 11.2 Prokuröride staatus
- 11.3 Koolitus
- 11.4 Kohtunike ja prokuröride palgad
- 11.5 Kohtunike ja prokuröride preemiad ja muud lisatasud
- 11.6 Kohtunike ja prokuröride karjäär
- 11.7 Kohtunike ja prokuröride vastutus
- 11.8 Tendentsid ja järeldused

## **12. peatükk. Advokaadid**

- 12.1 Advokaatide arv
- 12.2 Elukutse korraldus ja koolitus
- 12.3 Kutsealane praktika
- 12.4 Tendentsid ja järeldused



### **13. peatükk. Kohtuotsuste täitmine**

- 13.1 Kohtuotsuste täitmine tsiviil-, ühinguõiguse ja haldusajades
- 13.2 Kohtuotsuste täitmine kriminaalajades
- 13.3 Tendentsid ja järeldused

### **14. peatükk. Notarid**

- 14.1 Staatus, arv ja ülesanded
- 14.2 Järelevalve notari elukutse üle
- 14.3 Tendentsid ja järeldused

### **15. peatükk. Kohtueksperdid**

- 15.1 Kohtuekspertide erinevad liigid
- 15.2 Kohtuekspertide valimine
- 15.3 Kohtuekspertide arv (vaid tehnilised eksperdid)
- 15.4 Kohtuekspertide kvaliteet ning kohtueksperdi nimetuse ja ülesannete kaitse
- 15.5 Tendentsid ja järeldused

### **16. peatükk. Kohtutõlgid**

- 16.1 Kohtutõlkide arv
- 16.2 Kohtutõlkide ametinimetus, ülesanded ja kvaliteet
- 16.3 Kohtutõlkide valimine kohtute poolt
- 16.4 Tendentsid ja järeldused

### **17. peatükk. Kohtusüsteemi reformid**

### **18. peatükk. Tõhusamate ja kvaliteetsemate Euroopa kohtusüsteemide poole**

\*\*\*\*\*

Täismahus raportiga on võimalik tutvuda CEPEJ veebisaidil aadressil

[www.coe.int/cepej](http://www.coe.int/cepej)